

„Trh je účinným mechanizmom, ktorý drží povestné „vykorisťovanie“ na uzde.“

Steven Levitt

www.iness.sk/podporte

/iness.slovakia

/instituteINESS

/INESSinstitute

/iness.slovakia

Mesačník
MARKET FINESSe vydáva:

INESS – Institute of Economic
and Social Studies
Na Vršku 12
811 01 Bratislava

tel.: +421-2-5441 0945
e-mail: iness@iness.sk

DESIGNED BY V

Editorial

Richard Ďurana

Tohtoročný advent je iný než všetky, na ktoré si pamätáme. Sviatky pokoja sa zmenili na sviatky každodennej neistoty. Do karantény sa podarilo dostať polovici vlády a sledujúc komentáre k aktuálnemu daniu, na Slovensku opäť oživa kultúra toho nášho: nechcem sa tešiť zo šťastia iného, hlavne nech sa aj ostatní majú rovnako zle ako ja.

Ale dejú sa – aj okolo INESS – i pekné veci. Naša **Ekonomická olympiáda**, prvá celoštátna ekonomická súťaž pre stredoškôľakov v histórii Slovenska, vykopla pred dvomi týždňami dvere svojho **štvrtého ročníka**. Pred jeho spustením sme tipovali počet zapojených študentov. Bude vyšší ako vlni kvôli rastúcej popularite medzi študentmi i učiteľmi, alebo nižší kvôli únave z dištančného vzdelávania a online vyučovacej letargii? Najlepší inessácky interný tip mala samotná riaditeľka olympiády Monika Budzák. Tipovala rekordný počet zapojených študentov a intuícia ju nesklamala. Môžeme sa tak na týchto riadkoch pochváliť číslom **8 500 zapojených stredoškôľakov** na celom Slovensku. To je už viac ako dvojnásobok oproti prvému ročníku. Veľmi ma teší rastúca popularita ekonómie medzi mladými ľuďmi, najmä vzhľadom na jej praktický význam pre každodenný život a kvalifikované rozhodnutia každého jedného z nás.

Podarilo sa nám tiež získať dostatočnú podporu pre hromadnú pripomienku verejnosti k ústavnému zákonu o dôchodkoch. Obmedzuje prístup sporiteľov k úsporám a zafinancoval by vznik štátnej DSSky. V spolupráci s ďalšími odborníkmi sme sformulovali hromadnú pripomienku, v ktorej sme identifikovali zásadné nedostatky tohto zákona a navrhli jeho stiahnutie ako celku. Ministerstvo si bude s nami musieť prejsť svoje návrhy v rozporovom konaní. Budeme vás informovať o jeho výsledku!

V decembri sme tiež stihli vydať už desiatu štúdiu za tento rok. Nesie názov **Privatizácia 3.0** a je to obsiahlejšie čítanie o výkonnosti štátnych podnikov a dopadoch predchádzajúcich dvoch vln

privatizácie na Slovensku. V publikácii tiež píšeme, že zdravá ekonomika potrebuje menej štátnych podnikov a navrhujeme ďalšiu vlnu odôvodnenej privatizácie viac ako tuctu kandidátov – štátnych podnikov. Publikácia je o to aktuálnejšia, že v nej zároveň varujeme pred vznikom nových štátnych podnikov či rozširovaním tých existujúcich, najmä v súvislosti s aktuálnymi „reformami“.

Pred pár dňami sme tiež publikovali **Stanovisko INESS k návrhu akčného plánu Globálnej stratégie znižovania škodlivých dopadov požívania alkoholu**. Zložitý názov pre relatívne neintuitívnu tému, ale niekedy sa politickému newspeaku jednoducho nedá vyhnúť. V skratke – v spolupráci s ďalšími rešpektovanými európskymi think tankmi zastrešenými bruselským združením think tankov EPICENTER sa snažíme poukázať na negatíva zvyšovania zdanenia výroby či reklamy alkoholu, ale aj navrhovanej globálnej dane z alkoholu, ktorú by WHO nielen vyberalo, ale následne rozdeľovalo. Bezprecedentný návrh, nepodložený poctovou kalkuláciou externalít, navrhovaný organizáciou bez priameho politického mandátu, bez politickej zodpovednosti považujeme za mimoriadne nebezpečný protidemokratický krok v ústrety centrálnej harmonizovanej regulácii. Mala by limitujúci dopad na národné politiky, ekonomiku národných krajín a slobody podnikania.

Toto číslo je bohaté na zaujímavé články, ktoré ešte stále odzrkadľujú spoločenské témy, ktoré sme nastolili poslednými štúdiami. Či už zo zdravotníctva, školstva, trhu práce a ďalšími.

Nakoniec by som vám rád za celý INESS **podakoval za vašu priazeň a podporu** v tomto neľahkom roku. Tešíme sa na výzvy, ktoré nám prinesie rok 2021! Verím, že budete stáť pri nás.

Prajem vám krásne, pohodové a v zdraví prežité sviatky.

Richard Ďurana

Obsah

Dobre využitá kríza	3
Na Slovensku bude tento rok priemerná mzda 1 550 eur	3
Na polceste k hrubej mzde	4
Drahé lieky nás budú páliť čoraz viac	4
Jednoducho o zložitých liekoch	5
Hromadná pripomienka k Ústavnému zákonu o starobnom dôchodkovom systéme	6
V EÚ sa úspech neodpúšťa, a preto nemáme svoj Amazon	10
Stanovisko INESS k návrhu akčného plánu Globálnej stratégie znižovania škodlivých dopadov požívania alkoholu	11
Bez emócií o sebestačnosti	13
Spotreba, či katastrofa	13
Aká je hodnota miezd učiteľov	14
Po roku 2025 už len na koňoch	15
Prestaňme raziť cestu „čím viac vysokoškolákov, tým lepšie“	16
Kto v zdravotníctve má dostať viac?	17
Slovenské univerzity premrhali stovky miliónov eur	17
Plnou parou vzad	18
Nové publikácie	19
Podujatia	20
INESS publikácie	21
INESS knihy	21

Dobre využitá kríza

Martin Vlachynský

„Nikdy nenechajte dobrú krízu vyjsť nazmar!“ povedal vraj kedysi Winston Churchill. Niektorí politici ho počúvli a pripravili balík, ktorým pomotali hlavy mnohým Európanom a skokovo posunuli EÚ tam, kde ešte pred rokom len nesmeli nakúkať.

Rok 2019 bol pre francúzskeho prezidenta Macrona hrozný. Protesty žltých viest mu roztrhali jeho nepríliš odvážne reformné plány na franforce. Francúzske verejné financie sa posúvali ďalej na okraj priepasti. Do volieb 2022 ostával nejaký čas. Ale čo spraviť, ako sa zachrániť?

A potom prišla korona a s ňou nápad za všetky drobné. Použijeme ju ako výhovorku na obrovský fiškálny balíček! Celá pozornosť odborníkov, verejnosti aj lobistov sa sústreďí na jeho porciovanie a všetko ostatné bude zabudnuté. A nielen to – balík bude príležitosťou po Brexite skokovo urýchliť centralizáciu EÚ. Nielen že bude Brusel rozhodovať o tom, na aké ciele sa peniaze z balíka majú použiť, ale ešte aj zavedie nové, vlastné dane a nebude musieť všetko „vyžobrať“ od členských štátov.

Som príliš slabý politológ, takže neviem, ako Macron zlomil Merkelovú. Či za to môže jej chystaný dôchodok, alebo zapracovala jej bývalá pravá ruka a dnešná šéfkomisárka von der Leyen. Faktom však je, že hlavná krajina „tvrdého jadra“ kapitulovala a na odpor sa postavila už len štvorka malých štátov Holandsko, Rakúsko, Dánsko a Švédsko.

S príchodom 750-miliardového plánu Next Generation EÚ nastal zlomový moment. EÚ začala vydávať vlastné dlhopisy, popri štátnom dlhu nám tu tak vzniká aj nadštátny dlh. EÚ sa rozhodla vytvoriť svoje vlastné dane, ktoré budeme platiť my všetci. EÚ centrálnie rozhodne, čo sú skutočné priority členských štátov. Občania členských štátov za to dostanú projekty, ktoré im vymyslia politici. Ako napríklad digitalizáciu, do ktorej musíme vraziť ďalšiu miliardu, hoci si kvalitu doterajšej elektronizácie verejnej správy, tiež za vyše miliardu eur, nevieme vynachváliť. Komisie, hodnotitelia, konzultanti a lobisti dostanú k dispozícii ďalších 6 mld. eur. Tisíce mladých Európanov budú mrhať svojím talentom sediac nad tabuľkami a posudzujúc, či je návrh projektu dostatočne zelený, inkluzívny, udržateľný, digitálny...

EÚ sa prakticky cez noc federalizovala a skoro nikto si to nevšimol. Samozrejme, ide o dočasný stav, veď má trvať len do roku 2058, kedy už nebude pri živote nikto,

kto by si pamätal, ako fungovala EÚ pred zavedením Next Generation. Že kedysi to vlastne bola len zóna slobodného pohybu tovaru, kapitálu a ľudí.

HN, 30.11. 2020

Na Slovensku bude tento rok priemerná mzda 1 550 eur

Róbert Chovanculiak

Teda ak sa pozeráme na skutočnú hrubú mzdu, a nie na tú polohrubú, ktorú nájdete v každom inzeráte. Tá totiž neobsahuje dôležitú časť odvodov platenú zamestnávateľmi. A preto ide z ekonomického hľadiska o účtovnícku fikciu. Predstavuje arbitrárne stanovený bod medzi dvoma kľúčovými hodnotami: čistou mzdou a nákladmi práce. Dnešná hrubá mzda je tak v skutočnosti len „polohrubá“ mzda. Chýbajú v nej odvody platené zamestnávateľom, čo vytvára skryté odvodové bremeno. A na Slovensku ho máme 3. najväčšie z krajín Európskej únie, čo vytvára problémy na mnohých úrovniach.

Na podnikovej úrovni to vytvára umelý konflikt medzi zamestnancami a zamestnávateľmi. Tí prví majú pocit, že čistá mzda nepredstavuje dostatočnú odmenu za ich prácu a tí druhí majú pocit, že platia vysoké mzdové náklady. Zoberme si situáciu, že zamestnanec s priemernou mzdou požaduje zvýšenie platu o 100 eur. Ak aj zamestnávateľ súhlasí, tak taký zamestnanec dostane na výplatnej páske len 70 eur navyše. Ale zároveň zaňho zamestnávateľ musí zaplatiť o 135 eur navyše.

Problémy však vznikajú aj na spoločenskej úrovni. Politici môžu cez skryté odvody platené zamestnávateľmi udržiavať na Slovensku relatívne vysoké daňovo-odvodové zaťaženie práce. To je na Slovensku 42 percent, pričom priemer OECD je na úrovni 36 percent.

Slovenská polohrubá hrubá mzda prispieva aj k ilúzii relatívne nižšej minimálnej mzdy oproti ostatným krajinám. Je skresľujúce porovnávať minimálnu mzdu na Slovensku a v Slovinsku, keď u nás je skryté odvodové zaťaženie 35,2 percenta, pričom v Slovinsku je to len 16,7 percenta.

Peknou ukážkou tohto efektu je porovnanie minimálnej mzdy s Českom. Cez prizmu polohrubej mzdy sa zdá, že máme o 23 eur

vyššiu minimálnu mzdu ako Česi. Ale v skutočnosti slovenskí zamestnávateľia musia platiť až o 37 eur vyššie mzdové náklady ako českí. A čo je najsmutnejšie, slovenskí zamestnanci dostanú len o 13 eur viac ako českí. Rozdiel sa stráca práve v nastavení polohrubej mzdy a v celkovom daňovo-odvodovom zaťažení práce.

Riešením je zrušenie polohrubej mzdy a zavedenie skutočnej hrubej mzdy, ktorá bude obsahovať všetky odvody a dane platené z práce. Že nejde o výmysel nám ukázala Litva, kde presunuli skoro všetky odvody platené zamestnávateľom do hrubej mzdy. Výsledkom nebol len prehľadnejší systém, ale aj tlak zníženie celkového zaťaženia práce daňami a odvodmi. To nakoniec kleslo z pôvodných 41,2 na 37,8 percenta.

Takéto niečo by sme mali určite dokázať aj na Slovensku.

Denník E, 19.11. 2020

Na polceste k hrubej mzde

Eva Schwarzová

Nezáleží na tom, či ste zamestnávateľ alebo zamestnanec, na mzdy si sťažujú všetci rovnako. Na jednej strane barikády stoja tí, ktorí platia a na druhej tí, ktorí dostávajú. Prečo zamestnancom nikdy nie je dostačujúca a zároveň vytvára príliš vysoké bremeno nákladov pre zamestnávateľov? Odpoveďou je daňovo-odvodové zaťaženie.

Pri debatách o platoch si väčšina ľudí predstaví hrubú mzdu. Táto hodnota je však iba arbitrárne stanovená hodnota medzi čistou a superhrubou mzdou. Rozdielom je už spomínané daňovo-odvodové zaťaženie práce. Aj napriek tomu, že pracovníci musia zamestnávateľovi svojou prácou splatiť celkové mzdové náklady, je suma platená štátu rozdelená medzi oboch. Táto skutočnosť tvorí tzv. **informačný guláš**.

Pre lepší obraz si môžeme predstaviť zamestnanca, ktorý oceňuje svoje zlepšenie v práci sumou 100 eur. Z tejto sumy bude môcť skutočne užiť iba 74 eur, pokiaľ jeho zamestnávateľ bude stáť až 135 eur. Rozdiel je vo forme odvodov a zaplatia ho obaja. Aj keď Slovensko je špecifické tým, že podiel odvodov platených zamestnávateľom je tu tretí najvyšší spomedzi štátov EÚ.

Uvádzanie polohrubej mzdy komplikuje, mimo iné aj medzinárodné porovnanie minimálnych miezd. Každá krajina má rozdielne daňovo-odvodové zaťaženie, z čoho vyplýva

nezmyselnosť porovnávania minimálnej mzdy naprieč štátmi. V prípade Slovenska toto zaťaženie vzrástlo z 30 % v roku 2015 na takmer 40 % v roku 2020. O koľko si zo zvýšenej minimálnej mzdy prilepšia naši českí susedia a o koľko slovenskí zamestnanci si môžete [pozrieť tu](#).

S príchodom novej vlády sa naskytla príležitosť zmeniť dlho zabehnutý a klamlivý systém polohrubej mzdy. Informovaný volič je najlepším opatrením proti vysokým daniam a týmto smerom by sa mali uberať aj systémové zmeny. Zrušenie polohrubej mzdy a priznanie skutočnej farby v podobe čistej a hrubej mzdy, ktorá bude zahŕňať celkové mzdové náklady, je cestou k vyššej informovanosti zamestnancov a prehľadnosti mzdového systému.

S prijatím tejto zmeny by sme sa s údivom zostali pozerieť na rast minimálnej mzdy v tomto roku na hodnotu 784 eur, pričom by čistá mzda zostala na hodnote 477 eur mesačne. Následne by sa spoločnosť možno skutočne dostala do stavu uvedomenia si hodnoty ich práce a koľko z nej odvádzajú štátu. Môžeme predpokladať, že by nastal tlak na prehodnotenie zaťaženia práce a financovania verejných služieb.

Odstraňovanie informačnej asymetrie je jedným zo silných argumentov štátu, prečo zasahovať do trhu. Situácia, kedy má jeden účastník výmeny alebo akejkoľvek situácie viac informácií ako ten druhý, vytvára v spoločnosti situácie z ktorých môže jedna strana získať a druhá tratiť. V tomto prípade je tvorcom asymetrie práve štát. Zrušenie medzičlánku v podobe polohrubej mzdy a zavedenie jednoduchého a prehľadného systému prispeje k tvorbe informovanejšej a na populistov menej náchylnej spoločnosti.

iness.sk, 18.11. 2020

Drahé lieky nás budú páliť čoraz viac

Martin Vlachynský

Viete čo je to Givlaari, Vyondys 53, alebo Oxbryta? Sú to nové lieky schválené americkou FDA v roku 2019. Sú určené pre odlišné diagnózy, no niečo majú spoločné - extrémnu cenu. Liečba každým z nich stojí minimálne 100 000 dolárov ročne na pacienta. V extrémnych prípadoch aj viac ako pol milióna.

To sú len 3 lieky zo 48 schválených nových molekulárnych entít (liekov s unikátnou účinnou látkou) v roku 2019.

V Európe ich v tom roku bolo 30. Väčšina z nich má, alebo bude mať cenovku v podobných sumách.

Na jednej strane sme svedkami úžasného vedeckého pokroku. No menej svetlou stránkou sú náklady a s tým spojené spoločenské dilemy. Nielen cenové. Pacienti, ale hlavne verejné zdravotnícke systémy čelia aj veľkej neistote ohľadom účinnosti nových liekov. Dnes sme už len výnimočne svedkami zázrakov, ako bol penicilín, či očkovanie proti obrne. Väčšina nových liekov prináša zlepšenie, nie spasenie.

Napríklad v rokoch 2009 - 2013 Európska lieková agentúra povolila použitie 48 nových onkologických liekov na 68 indikácií. V čase schválenia vykazovalo ich použitie predĺženie prežívania pacienta pri tretine indikácii (24 zo 68). Toto predĺženie života sa pohybovalo od 1 mesiaca po 5,8 mesiaca, mediánová hodnota bola 2,7 mesiaca. Zjednodušene - tie nové onkologické lieky, ktoré mali preukázaný efekt na dĺžku prežitia, pridali pacientom zhruba 80 dní života. Len pri 7 indikáciách bolo preukázané podstatné zvýšenie kvality života pacienta (napr. menej bolesti).

Môže si systém s obmedzenými zdrojmi dovoliť zaplatiť za dodatočné 3 mesiace života onkologického pacienta napríklad 100 000 eur? Iný pohľad má regulátor, iný pohľad má konkrétny pacient, ktorému ten liek môže priniesť 3 mesiace, ale ak mu dobre „sadne“, tak aj 3 roky života. Následne vidíme konflikty, médiami znásobené emócie, verejné zbierky, populistické zásahy politikov.

Podobne ako na mnohé choroby, na tento stav neexistuje vyriešenie, len vylepšenie. Mohli by sme ho zhrnúť do nasledovných krokov:

- Štát rozhoduje o tom, ktoré lieky sú povinne preplácané zo zdravotného poistenia. Mal by ale zároveň „sledovať horizont“, teda príchod nových liekov o dva-tri roky a tomu už predbežne prispôbovať výšku zdrojov v zdravotníctve.
- Mali by byť pevné pravidlá, ktoré sa dodržiavajú. Dnes je to bohužiaľ hlavne štát, ktorý rád porušuje alebo ignoruje svoje vlastné pravidlá (revízia, referencovanie cien, vyhodnocovanie podmienenej kategorizácie...).
- Vyhodnocovanie prínosov, benchmarking s príbuznými štátmi a následne otvorená komunikácia o hodnote za peniaze v liekovej politike.
- Zefektívnenie administratívnych procesov kategorizácie. Nedostupnosť býva spôsobená aj byrokraciou, nielen cenami.
- Otvárať dvere dokorán lacnej generickej a biosimilárnej konkurencii, aj za cenu istej miery diskomfortu pre pacienta (napr. zmena dávkovania).
- Aktívne hľadať cesty doma, aj medzinárodne na rozbehnutie inovatívnych platobných metód.

Pristavme sa pri poslednom bode. Nové lieky, najmä personalizovaná genetická liečba, kde sa väčšinou zložito podáva jediná dávka lieku s vysokou mierou neistoty ohľadom účinku, nezapadajú dobre do klasického modelu supermarketového financovania liekov „vložím tabletku do košíka a pri pokladni zaplatím.“ Existujú rôzne inovatívne

spôsoby platby, ktoré pomáhajú zdieľať riziko medzi platcom a výrobcom lieku - anuitná platba (farmafirma dostane platbu za každý rok, čo liečený pacient žije), zmluvy založené na finančných limitoch (napríklad v podobe maximálnej platby za lieky bez ohľadu na počet pacientov) či zdravotných ukazovateľoch (bonus/malus po vyhodnotení reálneho efektu liečby), alebo aspoň rôzne formy splátkových kalendárov.

Tieto inovatívne platobné metódy (súhrnne nazývané Managed Entry Agreements) boli a sú aplikované s rôznou mierou úspešnosti v rôznych štátoch. No zďaleka nie v tak intenzívnej miere, ako by sme možno vzhľadom na príchod nových liekov očakávali. Veľa štúdií naznačuje, že hlavná prekážka je väčšinou na strane štátu. Takéto inovatívne platobné metódy sú totiž administratívne náročné a vyžadujú si dobré legislatívne podchytenie. Niektorí musia napríklad sledovať vývoj zdravotného stavu liečených pacientov a robiť vyhodnotenia, často až po niekoľkých rokoch. Problémom je aj politický náklad. Ak sa liek ukáže ako nie príliš efektívny (ponúka len veľmi mierne zlepšenie stavu vzhľadom k cene), ale pacienti a lekári si naň zvyknú, pokus o ukončenie jeho preplácania narazí na odpor.

Toto však nesmie byť prekážkou, ale výzvou. Lieková budúcnosť už dnes klope na dvere a ak štát nepripraví prostredie, aj zdravotníctvo definitívne vykrvára, aj vážne chorí pacienti budú čoraz hlbšie utopení v chaose neznámych nárokov, zbierok a politického populizmu.

Problematicke udržateľnej dostupnosti nových liekov sme venovali publikáciu **Zázračné lieky: ako ich zaplatiť a neskrachovať**. Stiahnuť si ju môžete [ako PDF tu](#).

Denník E, 27.11. 2020

Jednoducho o zložitých liekoch

Eva Schwarzová

O ľudskom zdraví sa hovorí ako o nevyčísliteľnej hodnote, na ktorú má každý nárok. Zo skúseností však vieme, že nie vždy sa liečivá dostanú k ľuďom, ktorí o ne žiadajú, a niektoré sú nad ich finančné možnosti.

Prečo tomu tak je nám môže vysvetliť pochopenie trhu liekov na Slovensku.

Uvádzanie na trh

Farmaceutický priemysel patrí medzi najregulovanejšie odvetvia vo svete. Predtým než sa liečivá dostanú na pulty lekární, musia absolvovať klinické testy, úspešnú registráciu a v prípade Slovenskej republiky prejsť procesom kategorizácie. Jedná sa o farmako-ekonomický rozbor, ktorý je vzhľadom na tému preplácania nákladov poisťovňou zásadný. Zjednodušeným pohľadom by sme ho mohli opísať ako hľadanie hodnoty za peniaze. Vyčísľujú sa dodatočné roky kvalitného života, ktorý nám daný liek zabezpečí.

Aké vysoké sú doplatky?

Po diagnostikovaní ochorenia nám doktor najčastejšie predpíše lieky, ktoré sú kategorizované. Kategorizácia liekov na Slovensku rozdeľuje lieky do skupín podľa indikácií ochorenia a použitej účinnej látky. Jednotliví výrobcovia liekov a ich produkty sa môžu odlišovať na základe ceny. Suma, ktorú vám poisťovňa preplatí, je vo výške najlacnejšieho dostupného lieku v rámci kategórie. Doplatok vie ovplyvniť aj poisťovňa, ale len v rámci poskytovaných benefitov. V praxi sa však môže stať, že po revízii liekov, ktorá by sa mala diať aspoň raz ročne, sa výška doplatkov zmení v dôsledku príchodu lacnejšieho konkurenta na trh. Táto situácia však nemusí byť vždy dotiahnutá do konca (revízia neprebehne) a preplácaná suma zostane rovnaká. Čo znamená, že pacienti sa vyhnú zmene značky lieku, ale zároveň nepríde k úsporám financií v systéme.

Ďalšie príčiny nedostatku

Dva ďalšie dôvody nedostatku liekov na Slovensku sa viažu k reguláciám. Prvým z nich je stanovenie ceny. Slovensko má všeobecne nízke ceny (priemer troch najnižších cien v sledovaných krajinách), za ktoré sa dodávateľom neoplatí na náš trh vstupovať a absolvovať zložitý byrokratický proces vstupu. Druhým dôvodom je zákonná povinnosť dodávateľa zabezpečiť dostatočné množstvo liečiva v danom čase. Jeho neschopnosť splniť túto povinnosť vedie k vysokým pokutám. Z tohto dôvodu dodávateľia volia stiahnutie liekov z trhu ako minimalizáciu rizika nedostatku ich lieku a zároveň zabezpečenie dostatočného množstva liekov pre väčšie trhy. Tento postup sme mohli vidieť pri nedostatku očkovacích látok proti chrípke.

Žijeme vo svete obmedzených možností a zdravie nedokážeme kúpiť všetkým. Toto je realita, ktorej akceptácia nám zabezpečí lepšie pochopenie systému liekov. Nemôžeme si dovoliť zachraňovať dni života za peniaze, ktorými by sme stovkám ľudí priniesli mesiace alebo roky. Môžeme sa ale snažiť vytvárať inovatívne prostredie a efektívne zdravotníctvo, ktorými pomôžeme plošne všetkým pacientom.

Ak vás táto téma zaujíma, pozrite si [naš vlog](#) alebo vypočujte [podcast](#).

iness.sk, 25.11. 2020

Hromadná pripomienka k Ústavnému zákonu o starobnom dôchodkovom systéme

Radovan Ďurana

INESS v spolupráci s ďalšími analytikmi a odborníkmi sformulovalo vo forme hromadnej pripomienky **15 zásadných nedostatkov, kvôli ktorým navrhujeme stiahnutie zákona ako celku a tiež navrhujeme otvoriť priestor pre odbornú a verejnú diskusiu v roku 2021.**

Aktualizované 11.12. 2020: Ministrovi práce Milanovi Krajniakovi sa už do ústavy podarilo prílepkom (poslaneckým pozmeňovákam) dostať rodičovský bonus aj vyššie dôchodky pre rodičov. Nepodarilo sa mu ale zatiaľ obmedziť prístup sporiteľov k úsporám a zadefinovať vznik štátnej DSSky. **Vďaka vašim 536 podpisom** z prvého decembrového týždňa bude ministerstvo musieť s nami prejsť tieto návrhy v **rozporovom konaní**. Samozrejme, ak návrh zákona nestiahne z legislatívneho konania ako celok.

1) Zákon s váhou ústavného zákona, ktorý má preddefinovať dôchodkový systém na desaťky rokov dopredu, **neprešiel dostatočnou odbornou a žiadnou verejnou diskusiou.**

Takéto významné zmeny treba riadne rozdiskutovať, pričom vo vyspelých demokratických krajinách v takejto téme odborná a verejná diskusia trvá často aj desaťročie. K téme reformy ústavného ukotvenia penzijného zabezpečenia treba pristupovať vysoko zodpovedne, dobrým príkladom je reforma z Veľkej Británie, kde reformné úsilie trvalo niekoľko desaťročí či Holandska, kde reformné úsilie zvyšuje individuálne postavenie budúceho dôchodcu.

2) Vyššia udržateľnosť financovania prvého piliera zo zákona nevyplýva, naopak, viaceré navrhované zmeny zvyšujú neudržateľnosť priebežného dôchodkového systému. Z pohľadu udržateľnosti by mala naopak váha priebežného systému klesať. V doložke k návrhu zákona chýbajú prepočty dopadov na rozpočet verejnej správy, hoci zákon obsahuje konkrétne návrhy (napr. rodičovský bonus).

3) Namiesto toho, aby mal zákon jednu, max 2 strany a išiel po podstate, návrh má 7 strán a upravuje mnohé detaily, ktoré nepatria do ústavného zákona.

4) **Namiesto nastavenia dlhodobých parametrov ústavný zákon zavádza nový transfer vo forme rodičovského bonusu, znižuje zdroje na výplatu dôchodkov „nerodičov“ o 1,3 mld. eur.** Zavedenie rodičovského bonusu je príliš vysoká cena za zdanlivú udržateľnosť dôchodkového systému. Podmienky rodičovského bonusu pravdepodobne narazia na ústavné obmedzenia (nezískajú ho všetci).

5) Vzhľadom na veľmi vysoké odvodové zaťaženie práce na Slovensku by mal zákon definovať maximálny strop odvodových platieb do dôchodkového systému v dnešnej výške, ktorá je cca 25 %. Táto sadzba je jedna z najvyšších, preto by z návrhu zákona mala vypadnúť možnosť dočasne zvýšiť sadzby odvodov na balansovanie systému.

6) **Zo zákona nevyplýva povinnosť prepočítať skutočné sadzby odvodov** a zákaz krížových dotácií vo fondoch Sociálnej poisťovne.

7) **Navyšovanie príspevkov za rodičov starajúcich sa o dieťa** nie je dostatočne odôvodnené a tiež prispieva k zvyšovaniu deficitu dôchodkového systému.

8) **Zo zákona nie je jasné, čo sa stane s trinástym dôchodkom**, pričom zákon predpokladá 12 platieb dôchodku.

9) **Zákon implikuje zmenu dôchodkového systému na Notional defined contributions - bez predchádzajúcej verejnej diskusie** (doteraz bol dôchodkový systém definovaný dávkovo (po novom má byť definovaný na základe zaplatenej sumy)

10) **Zákon zavádza možnosť formy dôchodku ako nefinančného plnenia bez akýchkoľvek detailov** a dopadov. Bude dôchodca dostávať namiesto peňažnej dávky stravné lístky, alebo pobyt v zariadení sociálnych služieb?

11) **Zákon obmedzuje slobodu občanov v nakladaní s úsporami.** Zakazuje programový výber ako ho poznáme dnes, pričom ten bol v roku 2017 schválený ústavnou väčšinou 126 hlasov. Zákon zakazuje perpetuitu (výber výnosu a pokračujúce vlastníctvo úspor s možnosťou dedenia), ako ho poznáme dnes. Núti občanov vstupovať do dnes nevýhodných doživotných anuit.

12) **Zákon zavádza možnosť DSS ako subjektu verejnej správy.** Katastrofálne hospodárenie Všeobecnej zdravotnej poisťovne by malo byť varovaním pred týmto krokom. Štát už dnes nič nebráni založiť správcovskú spoločnosť podľa rovnakých pravidiel, aké musia dodržiavať ostatné DSSky.

13) Zákon nereflektuje v žiadnej miere na opatrenia centrálnych bánk, teda nákup vládnych dlhopisov centrálnymi bankami, zníženie základných sadzieb na nulu centrálnymi bankami alebo negatívne sadzby, ktoré vedú z dlhodobého hľadiska k poškodzovaniu sporiteľov. **Zákon by mal zavádzať povinnosť centrálnej banke zdôvodňovať svoje politiky a rozhodnutia aj vzhľadom na dopad na dôchodkový systém.**

14) **Zákon sa nevracia k pôvodnému zámeru reformy dôchodkového zabezpečenia a teda presunu väčšej váhy na kapitalizačnú formu**, ktorej pripisuje len

štvrtinový podiel na dôchodkových odvodoch. Navrhujeme priblíženie sa pôvodnému podielu odvodov, ktorý predpokladal 9% odvodov v prospech kapitalizačného piliera.

15) **Ústavný zákon v nijakej miere nereflektuje na dlhodobú požiadavku individuálnej formy sociálneho zabezpečenia, ktorá by poskytla slobodu občanom pri rozhodovaní o dôchodkovom zabezpečení.**

Hoci v úvode hromadnej pripomienky žiadame stiahnutie návrhu zákona ako celku, v nasledujúcich pripomienkach uvádzame konkrétne výhrady k textu zákona a naše návrhy. V závere tejto hromadnej pripomienky je tiež zhrnutie 4 základných okruhov, ktoré tento návrh ústavného zákona nereflektuje.

change[net].sk

Kampane

Kampaň bola ukončená.
Podporilo ju 592 podporovateľov.

aktuálne | fórum | kalendár | adresár | inzeráty | poznámkový blok | fotoblok | kampane!

Hromadná pripomienka k Ústavnému zákonu o starobnom dôchodkovom systéme

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR predložilo do medzirezortného pripomienkového konania návrh Ústavného zákona o starobnom dôchodkovom systéme. Hoci zákon obsahuje niektoré zaujímavé a hodnotné prvky (snaha o hodnotenie udržateľnosti, nárok na odchod do dôchodku už po 40 odpracovaných rokoch), sú principiálne nedostatky zákona natoľko významné, že **navrhujeme jeho stiahnutie ako celku.**

Iniciátori hromadnej pripomienky:
Martin Mlynek, Občianska konzervatívna strana, podpredseda
Radovan Durana, INESS Inštitút ekonomických a spoločenských analýz
Matúš Pošvanc, Nadácia F.A. Hayeka
Peter Gonda, Konzervatívny inštitút M.R. Štefánika
Ján Šebo, Univerzita Mateja Bela

Hromadnú pripomienku možno podporiť najneskôr v piatok: 4.12.2020

Návrh ústavného zákona o starobnom dôchodkovom systéme: <https://www.slovlex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2020-549>

Hromadná pripomienka verejnosti k návrhu ústavného zákona o starobnom dôchodkovom systéme

Rezortné číslo: 29179/2020-M_OPVA

Čl. 2 Odsek 2 Zásadná pripomienka (ďalej ZP)

Doplniť znenie nasledovne: „Starobný dôchodkový systém tvorí starobné dôchodkové zabezpečenie a starobné dôchodkové sporenie postavené na individuálnych osobných dôchodkových účtoch.“

Čl. 2 Odsek 5 (ZP)

Vypustiť z odseku nasledujúcu vetu, nakoľko je neurčitá a vytvára priestor na selektívne vytváranie dôchodkových skupín: „Náročnosť alebo všeobecná prospešnosť činnosti, ktorú počas doby účasti zúčastnená osoba vykonávala môže byť zohľadnená v zákonnej úprave doby účasti, ako podmienky vzniku nároku na starobný dôchodok z dôchodkového zabezpečenia alebo v zákonnej úprave hodnoty tohto starobného dôchodku.“

Čl. 3 Odsek 1 (ZP)

Vypustiť vetu: „Starobný dôchodok je možné poskytovať ako peňažné plnenie alebo v peniazoch ocenené plnenie.“ V zákone ani dôvodovej správe nie je táto možnosť plnenia

nijako upravená ani naznačená. Účastník dôchodkového zabezpečenia tak nemôže transparentne kalkulovať a predpokladať výšku a rozsah zabezpečenia na dôchodku. Je vystavený riziku, že štát mu v istom momente oznámi, že koniec dávky, už sa podáva len pobyt v zariadení pre seniorov.

Čl. 3 Odsek 2

Vypustiť pre nadbytočnosť.

Čl. 3 Odsek 3

Vypustiť vetu: „Základ pre výpočet povinnej platby spojenej s účasťou na starobnom dôchodkovom zabezpečení a s účasťou na starobnom dôchodkovom sporení musí byť rovnaký“. Cieľom systému dôchodkového zabezpečenia je zabezpečiť dostatočnú dávku zabezpečujúcu primerané zdroje na dôchodku a solidaritu s ostatnými účastníkmi systému. Vymeriavací základ je však nastavený už dnes extrémne vysoko nie z dôvodu potreby zvyšovania dávky, ale z dôvodu deficitného hospodárenia vlád. V roku 2019 generoval poistný systém prebytok v celej sume dôchodkového sporenia (absencia dotácie zo ŠR). Z pohľadu dôchodkového sporenia je takto absurdne vysoký vymeriavací základ nezmyselný. Štát akoby chcel donútiť sporiteľa dosiahnuť vyšší dôchodok – pričom pravidlami prvého piliera mu zabraňujú získať z vyššieho VZ aj vyšší dôchodok (faktor solidarity). Človek, ktorý je nútený sa poisťovať z extrémne vysokého základu by mal mať možnosť rozhodnúť sa, či si chce z extrémne vysokého základu aj sporiť. Odporúčame zaviesť maximálnu výšku vymeriavacieho základu vo výške trojnásobku PM, tak ako to bolo sľubované pri spustení II. piliera.

Čl. 5 Odsek 4 (ZP)

Odsek zvyšuje odmenu rodičov za obdobie, keď sa plne starali o dieťa. Vyšší vymeriavací základ by mal patriť každému rodičovi za toto obdobie, bez ohľadu na príjem. A teda aj ľudia s nadštandardným príjmom dostanú odmenu za výchovu dieťaťa vo výške ich priemernej aktuálnej mzdy. S týmto ustanovením nesúhlasíme a navrhujeme ponechať úpravu tejto životnej situácie, ako je dnes definovaná v zákone t.j. 60 % priemernej mzdy. Platenie poistného v tomto období de facto vytvára z občana zamestnanca štátu, ktorý pre neho vykonáva prácu – výchovu dieťaťa. Rodičovstvo je však dobrovoľným rozhodnutím a nemalo by byť spojené s odmenou. Zákon o sociálnom poistení by mal byť nastavený tak, aby matkám/otcom, ktorí majú POMB vyšší ako 0,6, toto plnenie do výpočtu POMB nezapočítaval (aby tak nedochádzalo k jeho zníženiu vplyvom nižšieho vymeriavacieho základu), ale obdobie by sa započítavalo pre účely splnenia podmienky doby poistenia. Novela navyše neobsahuje prepočet dopadov tohto opatrenia. Tento návrh je paradoxný aj v tom, že rodičov sa snaží odmeniť hneď dvakrát. Najprv počas výchovy dieťaťa, a potom na dôchodku formou rodičovského bonusu. Kompromisným, hoci tiež nákladným, riešením tohto návrhu by bolo priznanie OMB v hodnote 1 všetkým rodičom starajúcim sa o dieťa.

Čl. 6 Odsek 1

Z odstavca ustanovujúceho 12 mesačných dávok starobného dôchodkového zabezpečenia nie je jasné, čo sa stane

s trinástym dôchodkom. Hrozí, že 13. dôchodok nezanikne, ale ostane v podobe štátnej dávky vyplácaný z rozpočtu MPSVR a tým pádom bude naďalej záťažou z pohľadu dlhodobej udržateľnosti verejných financií. A tak podľa súčasného návrhu tohto zákona – aj toto zhoršenie udržateľnosti VF môže skončiť zvyšovaním odvodového zaťaženia práce. Ministerstvo by malo toto špecifikovať v dôvodovej správe.

Čl. 6 Odsek 2

Vypustiť celý odsek. Nie je nevyhnutné, aby ústavný zákon definoval minimálny dôchodok. Zavedenie minimálneho dôchodku prinieslo komplikácie, neefektivitu, nárast výdavkov, ani súčasné obmedzenie nedokázalo odstrániť náklady spojené nedávnymi úpravami. Samotný odkaz v ústavnom zákone navyše nič nedefinuje.

Čl. 7 Odsek 2 (ZP)

Vypustiť celý odsek pre nadbytočnosť. Takáto situácia vzhľadom na demografickú prognózu na Slovensku nemôže nastať nasledujúcich 40 rokov (Slovensko za 30 rokov nedosiahlo prebytkový rozpočet). Ustanovenie bude predstavovať pokúšenie pre politikov v časoch mierneho zlepšenia (viď 13. dôchodok), a preto toto ustanovenie v zákone nepotrebujeme.

Čl. 7 Odsek 3 (ZP)

Mechanizmus korekcie sa javí ako žiadúci, ale politická ekonómia nás učí, že z uvedených troch možností sa bude voliť iba tá prvá, politicky najjednoduchšia. Dočasné posunutie veku odchodu do dôchodku nebude využívané, nakoľko by opatrenie selektívne postihovalo len vybrané kohorty. Zníženie tempa rastu ADH nedokáže v trojročnom období (viď článok 15) priniesť dostatočnú korekciu. Vzhľadom na veľmi vysokú súčasnú výšku reálnych odvodov už dnes navrhujeme zakázať možnosť zvyšovania odvodov. Ak má predkladateľ skutočný záujem na operatívnom znižovaní rizika udržateľnosti verejných financií, musel by siahnuť na valorizáciu dôchodkov, či ich krátenie. Jediné tak je možné dlhodobé problémy udržateľnosti spravodlivo rozdeliť medzi všetky generácie a dosiahnuť dostatočne vysokú korekciu v kombinácii s rýchlejším (trvalým) rastom veku odchodu do dôchodku a pomalšou valorizáciou ADH.

Čl. 8 Rodičovský bonus (ZP)

Vypustiť celý článok. Rodičovský bonus vytvorí obrovskú diery v rozpočte poisťovne (1,3 mld. eur). Vytvára implementačné problémy – zisťovanie skutočnej starostlivosti, znevýhodňuje rodičov detí, ktoré pracujú v zahraničí (bráni im v hľadaní životného naplnenia – ich odchod do zahraničia by znamenal okamžitý prepád dávky rodiča). Principiálna výhrada je z titulu adresnosti – rodičovský bonus nezisťuje „potrebu“ navýšenia dávky. Rodič, ktorého dieťa umrie v mladom veku, svoju „odmenu“ nedostane, aj keby ju potreboval. Ekonomická literatúra sa v zásade zhoduje, že ani priame a okamžité finančné odmeny (prídavky na deti, rodičovský príspevok) nemajú významný vplyv na pôrodnosť, toľkož prísľub vyššej dávky o 40 rokov.

Dôchodkové sporenie

Čl. 9 Odsek 2 (ZP)

Z odseku žiadame vypustiť možnosť založenia štátnej DSS ako subjektu verejnej správy. Nie je to potrebné – zvýšenie hodnoty pre sporiteľov možno dosiahnuť otvorením systému pre nových správcov, garantovaním zákonom stanovených podmienok (netlačení na minimalizáciu marže). Absencia pravidiel hospodárenia súkromného práva je zrejma napr. vo výkone zdravotného poistenia, kde štátom ovládaná poisťovňa „prežíva“ len vďaka osobitným štátnym dotáciám, čím je poškodzované konkurenčné prostredie a poistenci. V neposlednom rade, štát môže DSS založiť už dnes podľa rovnakých pravidiel ako ostatné DSS.

Text odstavca navrhujeme preformulovať nasledovne: „Starobné dôchodkové sporenie môže vykonávať subjekt súkromného práva, alebo fyzická osoba na svojom individuálnom osobnom dôchodkovom účte, prostredníctvom subjektu súkromného práva.“

Zároveň článok 9 odsek 3 by znel: „Ten, kto vykonáva starobné dôchodkové sporenie, alebo prostredníctvom koho vykonáva fyzická osoba na svojom individuálnom osobnom dôchodkovom účte starobné dôchodkové sporenie, podlieha dohľadu Národnej banky Slovenska.“

Čl. 9 odsek 6

Vypustiť referenčné ukazovatele. Forma benchmarkovania výnosov by mala byť predmetom špecifického zákona.

Čl. 10

Minimálna výška odvodov na sporenie naznačuje, že to bude aj maximálna výška, to znamená že môžeme hovoriť o piatich, maximálne šiestich percentách za predpokladu že dôjde k zrealizovaniu sadziieb na starobný dôchodok. Zákon by mal úvodnú sadzbu I. piliera v dôvodovej správe presne definovať. Navrhujeme, aby zákon definoval cieľ dosiahnuť 9% sadzbu odvodov do II. piliera.

Čl. 12 Odsek 1 Zákaz programového výberu (ZP)

Navrhujeme do bodu zaradiť aj programový výber – ktorý bol pred necelým rokom schválený ústavnou väčšinou v parlamente a možnosť perpetuity (výber zhodnotenia, ponechanie nasporenej sumy na účte bez nutnosti nákupu doživotnej anuity).. Dôvodová správa kombináciu s čiastočným programovým výberom umožňuje, čo je v súlade s predpokladom, že dôchodkové zabezpečenie by malo byť primerané (z primeranosti nevyplýva povinnosť použiť celé úspory na nákup anuity). Programový výber, perpetuita, či doživotný programový výber sú jediné možnosti, ako sa môže dnes sporiteľ vyhnúť neatraktívnym doživotným anuitám. Tie ako produkt výrazne doplatili na politiku nulových úrokových sadziieb a poisťovne dnes sú schopné ponúknuť atraktívny produkt len za cenu rizikového investovania. Zákaz alternatívnych možností prístupu k úsporám poškodí všetkých sporiteľov. Naďalej je možné zachovať podmienku, aby celkový príjem z doživotných dôchodkov dosahoval minimálne priemerný dôchodok, tak ako to je definované v zákone dnes a v parlamente to bolo prijaté ústavnou väčšinou.

Čl. 12 Odsek 4 (ZP)

Z textu odseku sa zdá, že predkladateľ v momente uplatnenia nároku na dôchodok zo starobného sporenia ruší možnosť dedenia. Takýto „jav“ môže nastať len pri zakúpení doživotnej anuity. Zákon by mal garantovať aj alternatívne formy prístupu k úsporám a explicitne garantovať ich dediteľnosť aj po dosiahnutí nároku na dôchodok zo starobného sporenia, či uplatnenia tohto nároku, pokiaľ sa nejedná práve o doživotnú anuitu.

Čl. 15 Odsek 1 (ZP)

Text článku predpokladá že za dlhodobú udržateľnosť hospodárenia Slovenska môže len dôchodkový systém, ale čo keď je to zdravotníctvo alebo rodinná politika alebo daňová politika, ktoré mali vplyv na rast rizika dlhodobej udržateľnosti?

Navrhujeme, aby bolo v texte zákona definované, že do dôchodkového systému sa zasiahne, keď on je príčinou zhoršenia udržateľnosti.

Čl. 15 Odsek 2 (ZP)

Zákon nereflektuje v žiadnej miere na opatrenia centrálnych bánk, teda nákup vládnych dlhopisov centrálnymi bankami, zníženie základných sadziieb na nulu centrálnymi bankami alebo negatívne sadzby, ktoré vedú z dlhodobého hľadiska k poškodzovaniu sporiteľov.

Navrhujeme preto, aby Zákon definoval povinnosť NBS (ECB) zdôvodňovať svoju menovú politiku a rozhodnutia a kalkulovať ich dopad na hodnotu úspor či atraktivnosť anuit sporiteľov. To by sa malo diať vždy pri zmene úrokovej politiky, resp. minimálne raz ročne.

Čl. 18

Chýba ods. 2 v článku 10

Čl. 18 Odsek 4 (ZP)

Pôvodne bola reforma dôchodkového zabezpečenia postavená na princípe že polovica platieb pôjde do starobného dôchodkového zabezpečenia a druhá polovica do dôchodkového sporenia. Návrh zákona sa nevracia k tomuto princípu, a teda väčšina zabezpečenia ostane prevažne na strane starobného dôchodkového zabezpečenia. Navrhujeme nasledovnú úpravu zmenu odseku 4: „Ustanovenie článku 10 ods. 2 sa prvýkrát použije od 1. januára 2024. Suma povinnej platby spojenej s účasťou na starobnom dôchodkovom sporení podľa článku 10 ods. 2 bude od 31. decembra 2029 najmenej deväť percent zo základu na výpočet povinnej platby spojenej s účasťou na starobnom dôchodkovom systéme.“

4 základné okruhy na ktoré navrhovaná zákonná úprava formou ústavného zákona nereflektuje:

1. Ústavný zákon neumožňuje v žiadnej miere umožniť vznik individuálnych osobných dôchodkových účtov, o ktorých by rozhodoval občan sám, bez nutnosti správy súkromnou osobou alebo verejnou inštitúciou.

Pritom dekády diskusií v mnohých krajinách vedú k stálemu znižovaniu váhy verejných penzijných schém či kvázi verejných. Najznámejším príkladom individuálnych dôchodkových účtov sú IRA účty v USA (Individual retirement accounts). V USA je možné takýto účet zveriť správcovi, alebo si ho spravovať aj sám naviac príspevky do neho sú daňovo zvýhodnené.

2. Ústavný zákon nereflektuje v žiadnej miere na legislatívny proces Európskej Únie, predovšetkým Európskej agentúry pre poisťovne a dôchodkové zabezpečenie pracujúcich (EIOPA). Agentúra 14. Aug. 2020 predstavila finálnu verziu Európskeho osobného penzijného produktu (PEPP), ktorý v obdobnej podobe sa stane skôr či neskôr európskym právom, ktoré bude musieť byť inkorporované do slovenského práva. Európskeho osobný penzijný produkt mimo iné zavádza prenositeľnosť penzijného sporenia medzi štátmi EU, prenositeľnosť foriem príspevkov do penzijného systému a iné možnosti, predovšetkým týkajúce sa II. a III. Piliara sociálneho zabezpečenia.
3. Napriek tomu, že návrh ústavného zákona definuje dôchodkové zabezpečenie ako univerzálne, zároveň navrhuje zavedenie dodatočného zvýšenia dôchodku formou príplatku, osobe, ktorá vychovala dieťa. Zároveň zákon neprihliada adekvátne na majetkové pomery osoby a teda majetkový cenzus, vzhľadom na priznanie dôchodku formou dôchodkového zabezpečenia. Tento problém je tak dlhý ako samotný systém dôchodkového zabezpečenia a bol diskutovaný už v medzivojnovom období ČSR, teda pred 100 rokmi.
4. Návrh ústavného zákona nezvyšuje právnu istotu, ako sporiteľa starobného dôchodkového sporiteľa a predovšetkým ako účastníka starobného dôchodkového zabezpečenia. Práve naopak, predovšetkým v časti starobného dôchodkového zabezpečenia priamo ústavný zákon predpokladá, že miera zabezpečenia nebude nijako zmluvne viazaná, naďalej ostane upravená iba zákonom. Naviac Čl.5 ods. 5 zavádza univerzálnu mieru zabezpečenia, neprihliadajúci na výšku príspevku a Čl. 7 ods. 3 zavádza povinnosť vytvoriť mechanizmus korekcie nároku na dôchodkové zabezpečenie. Teda vzhľadom na populačný vývoj, pracovnú migráciu a iné okolnosti je zrejme, že je ďaleko pravdepodobnejšie, že tento korekčný mechanizmus bude znižovať či odkladať nárok na dôchodkové zabezpečenie oproti dnešnému stavu.

iness.sk, 1.12. 2020

V EÚ sa úspech neodpúšťa, a preto nemáme svoj Amazon

Róbert Chovanculiak

Pokutovanie Amazonu nie je v prospech zákazníkov

Európska komisia je dlhodobo negatívne naladená voči technologickým firmám. Dokazuje to aj nedávne stanovisko o ukončení predbežného vyšetrovania Amazonu. V ňom informujú, že podľa nich porušuje protimonopolné zákony. A to tak, že firma zneužíva svoje dominantné postavenie

a informácie tretích strán, ktoré získava ako platforma. Využíva ich pri následnom predaji tovarov vlastnej „Amazon“ značky, čím sa dopúšťa nekalej konkurencie proti ostatným predajcom na jeho platforme. Tu máte zhrnutie v jednom tweete od Margrethe Vestager, viceprezidentky EK.

Robili to vždy

Tento typ obvinenia proti internetovým platformám sa objavuje pravidelne. A pritom je to jedna z najstarších praktík maloobchodných sietí či obchodných domov. Používa sa už minimálne jedno storočie, počas ktorého rozposielali obchodníci katalógy s výrobkami po celej krajine a následne na základe získaných dát spúšťali výrobu vlastných výrobkov. Napríklad v roku 1908 dodnes známy americký obchodný dom Sears Roebuck v jednom katalógu informoval čitateľov, ako začali vyrábať vlastné fotoaparáty. A do roku 1927 predával celé portfólio ďalších produktov pod vlastnou značkou.

Aj mimo platforiem je táto obchodná technika populárna dodnes. Možno to uniklo pozornosti vysokopostavených politikov a úradníkov z Bruselu, ale obchodné reťazce majú pomerne veľa produktov vlastných značiek, ktoré ponúkajú dobrý pomer cena/výkon. Okrem vlastnej skúsenosti sú to potvrdzujú aj dáta. U Amazonu tento podiel tvorí len 1 % (okrem elektroniky ako Echo).

Nakoniec sú si tohto malého podielu pravdepodobne úradníci vedomí, a preto svoju obžalobu podopierajú opakovanými tvrdeniami o dominantnom postavení Amazonu v Nemecku a Francúzsku. Takže nakoniec ani tak nie je problémom zneužívanie dát na podporu predaja vlastných produktov. EK proste vadí, že celý Amazon je príliš veľký (!). Pozrime sa na čísla.

Amazon má 27 % podiel na nemeckom internetovom obchode a ten tvorí len 14 % celkového nemeckého maloobchodu. Teda Amazon pokrýva 3,73 % maloobchodu. Vo Francúzsku sú tieto čísla ešte nižšie a to 17,5% z 10 % podielu e-shopov, celkovo teda 1,73 %. Podľa odporúčaní samotnej Európskej komisie „dominantné postavenie nie je pravdepodobné, ak je trhoví podiel spoločnosti pod 40 % relevantného trhu.“ Samozrejme, kľúčové je, ako si nadefinujete „relevantný trh“. A tu sa kreativite bruselských úradníkov medze nekladú.

O čom je kapitalizmus

Ale zabudnime nachvíľu na empirickú (ne)relevantnosť problému a na to, že to robili a robia všetci aj mimo platforiem. Čo také zlé by sa dialo, keby aj samotný Amazon vymyslel a masovo využíval

túto techniku predaja? Odpoveď závisí od toho, z čieho pohľadu sa na vec pozeráte. A to je ten kľúčový problém obvinení EK. EK sa na celú situáciu pozerá z pohľadu výrobcov a predajcov na platforme, ktorých produkty Amazon skopíruje a začne predávať pod svojou značkou. To je však nesprávny pohľad na fungovanie kapitalizmu.

Kapitalizmus tu nie je pre producentov, zamestnávateľov, výrobcov, predajcov. Kapitalizmus je tu pre zákazníka. Zákazník je pán. Kto ho lepšie obsluží, ten vyhral a ide ďalej. Kto horšie, ten skončil a musí si hľadať nové uplatnenie. To je vždy bolestivé a smutné pre vybranú časť ľudí v určitom momente ich života. Ale extrémne dôležité a blahobyť zvyšujúce pre zákazníkov. A zákazníkmi sme všetci a stále a dookola. Kapitalizmus nám tak môže z času na čas spôsobiť nepríjemnosť v podobe hľadania nového zamestnania alebo podnikania, ale neustále a dlhodobo nám servíruje to najlepšie z možného v roli spotrebiteľa.

Politici, úradníci a niektorí podnikatelia majú pravidelne pokúšenie zastaviť tento proces v nejakom arbitrárnom bode a povedať, že tuto pomôžeme ponuke na úkor dopytu (zákazníka). Spoločnosť, kde sa toto pokúšenie premení v permanentnú verejnú politiku, začne stagnovať. Dovolím si špekulovať, že toto je jeden z hlavných dôvodov, prečo má v top 30 technologických firmách EÚ jediné zastúpenie.

Došlo to dokonca tak ďaleko, že Europoslanci už teraz vedia, aké pokuty majú dostať úspešné technologické firmy, medzi nimi aj Amazon: „Oficiálne sa ale lídrami dohodnutá suma rozpočtu, 1,074 bilióna eur, meniť nebude. Väčšina peňazí, ktoré si „vydupali“ europoslanci (navýšenie o 16 miliárd eur oproti dohode prezidentov a premiérov EÚ), bude pochádzať z pokút, ktoré Komisia v budúcnosti vyzbiera od firiem za porušovanie unijných pravidiel hospodárskej súťaže.“

Kolegovi Radovanovi Ďuranovi to trochu pripomína policajtov, o ktorých sa hovorilo, že dostávali „ciele“, koľko majú vybrať na pokutách.

Zákazník vždy na prvom mieste

Skeptický čitateľ sa teraz môže spýtať: „No a ako teda pomôže zákazníkovi, keď Amazon na základe svojich dát začne ponúkať produkty pod svojou vlastnou značkou?“ V prvom rade, Amazon takto dokáže identifikovať trhy, kde nie je dostatočná konkurencia, možno existuje informačná asymetria a zároveň dostatočný priestor na osekanie marží. Následne do toho trhu vstúpi, vytvorí štandard kvality a zníži ceny. To, že Amazon alebo hocijaký iný retailer vstúpi do nejakého trhu s vlastnou značkou preto nie je ukážka protitrhového konania, ale, naopak, zvýšenie konkurencie na trhu! Presný opak toho, čo tvrdí EK.

Skutočnou obeťou v tomto prípade tak nie sú súčasní predajcovia, ktorí musia čeliť novému konkurentovi, ale minulí zákazníci, ktorí kupovali za vysoké ceny a otáznou kvalitu. Negatívne spoločenské dopady monopolu a slabej konkurencie sú, že producenti sa nemusia až tak snažiť, aby si udržali zákazníkov a môžu si dovoliť vyššie ceny a menej ostražitosti. Lenže to je presne to, čo chcela EK pre konkurentov Amazonu – ľahší život a menej konkurencie.

Politici a úradníci z EK tieto benefity Amazonu z pohľadu spotrebiteľov nikde nespomínajú. Jadrom ich obvinenia je,

že Amazon je úspešný kvôli „nespravodlivej výhode“ vo forme informácií z platformy. Lenže účelom trhu, konkurencie a kapitalizmu vo všeobecnosti nikdy nebolo vytvoriť nejakú báňnu „rovnakú štartovaciu čiaru“, kde by všetci súťažili za rovnakých podmienok, rovnakej kapitálovej vybavenosti, informačnej dostupnosti, či nebodaj dostupnosti prírodných zdrojov. Naopak, cieľom trhu a konkurencie je vyťažiť maximum z každej komparatívnej výhody jednotlivých subjektov.

A komparatívnou výhodou Amazonu je schopnosť zbierať, kombinovať a vyhodnocovať množstvo rozptýlených informácií, ktoré predtým nikto nemal k dispozícii. A to v minulosti znamenalo, že podnikatelia a manažéri robili nepresnejšie rozhodnutia, investovali do vecí, ktoré sa ukázali ako neefektívne a častejšie sa tak plytvalo zdrojmi. Komparatívna výhoda Amazonu je, že dokáže vďaka informáciám lepšie alokovať vzácne zdroje presne do tých produkčných štruktúr, ktoré najlepšie uspokojia zákazníkov. To znamená, že sa menej plytvá a vyrába sa efektívnejšie a pre planétu šetrnejšie. Nie je toto niečo, čo by sme očakávali od dobre fungujúceho systému?

Trend, 25.11. 2020

Stanovisko INESS k návrhu akčného plánu Globálnej stratégie znižovania škodlivých dopadov požívania alkoholu

Radovan Ďurana

INESS sa prednedávnom snažil presvedčiť ministertvo financií, že zvyšovanie daní na cigarety, zvlášť na nové typy konzumácie tabaku, by malo byť riadne podložené kalkuláciou priamych externalít. Nestalo sa tak, dane boli zvýšené bez ohľadu na to, či súvisiace zdravotnícke výdavky rastú alebo nie. Tentokrát je to však [WHO, ktoré v návrhu akčného plánu](#) zase hovorí nielen o zvyšovaní zdanenia výroby, či reklamy alkoholu, ale dokonca o globálnej dani z alkoholu, ktorú by WHO nie len vyberalo, ale následne v programoch rozdeľovalo.

Výsledkom by tak bolo nielen vyššie zdanenie, ale aj strata dosahu a kontroly daňových poplatníkov. Svoje stanovisko k tomuto návrhu sme v rámci pripomienkového konania odoslali v spolupráci so združením think tankov EPICENTER a dúfame, že podobných názorov zaznie viac. Aby WHO nespravilo z alkoholu nový tabak

s mottom „alkohol je zlý vždy a v akomkoľvek množstve“, ale ostalo pri súčasnom „alkohol škodí pri nadmernej a nerozumenej spotrebe“.

Zhrnutie

Je pravda, že výdavky štátov na osvetu, a prevenciu zďaleka nezodpovedajú zdrojom, ktoré zdaňovaním alkoholu získavajú. Je preto oprávnená požiadavka, aby štáty hľadali možnosti earmarkingu (viazania) týchto daní na daný účel, a tak naplnili svoje záväzky a zároveň aspoň čiastočne zabezpečili kompenzáciu priamych externalít, ktoré škodlivá spotreba alkoholu vyvoláva. Z dôvodu nevyužívania existujúcich zdrojov považujeme požiadavku na zvyšovanie objemu zdrojov novými druhmi poplatkov či daní za neprimeranú. Z toho istého dôvodu nesúhlasíme s návrhom na diskusiu o globálnej alkoholovej dani. Globálna daň by navyše viedla k snahe zavádzať nadnárodnú harmonizovanú politiku boja proti alkoholu riadenú nevolenými expertmi. Takýto postup by postrádal štandardnú požiadavku demokratickej spoločnosti na politickú zodpovednosť za chybné konanie. Nedostatkom každej harmonizácie je ignorovanie regionálnych kultúrnych rozdielov, ktoré hrajú (v tomto prípade v spotrebe alkoholu) dôležitú úlohu. Existencia týchto rozdielov je aj dôvodom, prečo nesúhlasíme so zavádzaním percentuálnych poklesov spotreby alkoholu na človeka. Primárnym cieľom týchto politík by naďalej malo byť znižovanie nákladov nadmerného pitia alkoholu namiesto cieľovania celkovej spotreby alkoholu na osobu.

Action Area 1 : Global target 1.2 Znižovanie spotreby alkoholu na osobu

Oproti Slovensku (9,7l na osobu) je spotreba alkoholu na osobu vo Francúzsku (11,7), t.j. o 20 % vyššia. I napriek tomu je miera rizika smrti v parametri „Poruchy vyvolané spotrebou alkoholu“ vo Francúzsku nižšia. Takisto indikátor DALY (počet stratených rokov kvôli ochoreniu) je o 34 % nižší vo Francúzsku ako na Slovensku. Z toho dôvodu si myslíme, že pokles absolútnej spotreby alkoholu na obyvateľa, tak ako je navrhovaný v *global target 1.2*, by nemal byť definovaný. Druhým dôvodom je skutočnosť, že nie je úlohou vlády zabrániť jednotlivcovi v sebadeštručnom konaní, ale zabezpečiť povedomie o nežiadúcich následkoch, prípadne zabezpečiť platbu za vyvolané externality. Každé správanie totiž prináša aj benefity, ktorých hodnotu experti ani politici nemôžu poznať, a teda výsledná cost-benefit analýza je možná len na úrovni jednotlivca. Tretím dôvodom sú ekonomické presahy neexcesívnej spotreby alkoholu.

Napr. v Českej republike došlo k nárastu počtu malých a stredných pivovarov o 263 % v období 2011 - 2019. Tieto sa stali súčasťou nového fenoménu, tzv. pivnej turistiky, ktorá zvyšuje podiel

degustačného a znižuje podiel nadmerného pitia a prináša pozitívne benefity zvyšku turistického sektora v lokalite. Tento dramatický nárast počtu minipivovarov zároveň sprevádzal absolútny pokles v spotrebe alkoholu na osobu v ČR, a to o 8 % za posledných 10 rokov. Implementácia radikálne prísnejších politík, ako ich popisuje iniciatíva SAFER, by viedla k ekonomickým stratám.

Z pohľadu verejného zdravia je naďalej dôležitá škodlivosť, nadmerné pitie, spotreba alkoholu mladých. Bolo by žiadúce, keby sa WHO v akčnom pláne sústredila špecificky na podporu členských štátov v týchto oblastiach, a tak by svojimi politikami tlačila členské štáty k skutočnému a nie len proklamatívne napĺňaniu Princípu 6 v stratégii: „Jednotlivci a rodiny postihnuté škodlivou spotrebou alkoholu by mali mať prístup k dostupným a účinným preventívnym a opatrovateľským službám.“

Hoci je všeobecne známe, že pravidelná návšteva, či konzultácia so všeobecným lekárom prispieva k znižovaniu nadmerného pitia, málokterá vláda dedikuje dostatok prostriedkov zo zdaňovania alkoholu na tento účel.

Action area 6: Zvyšovanie zdrojov na financovanie nákladov nadmernej spotreby alkoholu

Nový akčný plán vyzýva k mobilizácii prostriedkov na financovanie aktivít na zníženie dopadov škodlivej spotreby alkoholu. V tomto bode je možné len vysloviť súhlas s tým, že najmä vo vyspelých štátoch predstavujú výdavky na financovanie týchto aktivít zanedbateľnú položku v porovnaní s objemom zdrojov, ktorý zo zdaňovania alkoholu získavajú. V prípade Slovenska nie je možné ani dohľadať objem nákladov na *Akčný plán pre problémy s alkoholom* a ako memento tejto situácie môžeme uviesť nasledujúci príklad. Vláda nenašla v rozpočte prostriedky na vydanie odbornej príručky pre pracovníkov pracujúcich v prevencii alkoholovej závislosti a preto sa snažila získať sponzoring v štátnej zdravotnej poisťovni. Tá odmietla príručku podporiť, preto nebola vydaná. To všetko v situácii, keď zdanenie alkoholu generuje ročne 285 mil. eur. Táto suma je však kľúčová pre hodnotenie nového akčného plánu WHO.

Ten uvažuje o nových spôsoboch zdanenia ako napríklad „odvod zo ziskov v produkčnej štruktúre výroby alkoholu, zdaňovanie reklamy na alkohol, pokuty za nedodržiavanie regulácií spotreby alkoholu“. Takéto návrhy sú absolútne neprípustné, pretože neznamenajú nič iné ako zvyšovanie celkového zaťaženia. Verejná správa, resp. demokraticky zvolená politická reprezentácia, ktorá nedokáže earmarkovať ani desatinu súčasných výnosov zdanenia alkoholu na prevenciu, dáva jasne najavo „prioritu“, ktorú tieto aktivity v štruktúre jej výdavkov majú. A teda, nové dormy zdanenia sa v skutočnosti stávajú len politicky vhodným nástrojom na zvyšovanie miery prerozdelenia a vplyvu vlády na život občanov.

Akékoľvek dodatočné zdanenie alkoholu by však malo reflektovať základný ekonomický princíp, že pokiaľ to je možné, tak za vzniknutú škodu by mal platiť pôvodca tejto škody. Tak by skutočný náklad škody (nie fiktívny, ako napr. strata HDP), neplatili ostatní členovia spoločnosti, ale spotrebiteľ. Spotrebná daň toto do značnej miery robí a postihuje spotrebiteľov s nadmernou spotrebou viac, ako spotrebiteľov s umiernenou spotrebou. Z ekonomických analýz napríklad v prípade ČR vyplýva, že výber dane z alkoholu, vína a piva

pokrýva zdravotné výdavky na 26 hlavných diagnóz spojených so spotrebou alkoholu. Akékoľvek zvyšovanie zdanenia alkoholu by malo byť teda zdôvodnené zvýšením priamych externalít, a preto vyzývame WHO, aby v návrhu akčného plánu požadovala od štátov vyčíslenie priamych zdravotných nákladov spojených so spotrebou alkoholu. Upozorňujeme, že zahrnutie nepriamych nákladov – absencia v práci a z toho vyplývajúca strata HDP či náklady súdництва – je v rozpore s myšlienkou platby za externalitu. Absencia v práci je súkromný náklad spotrebiteľa – spoločnosti nevzniká náklad z titulu dobrovoľnej absencie práce. Jedinec je jediným vlastníkom svojich výstupov, spoločnosti z jeho „nepráce“ preto nevzniká náklad. Súdništvo si každý „predpláca“ paušálne z daní. Rovnako sa do týchto nákladov nemôžu počítať náklady dopravných nehôd, ktoré sú už financované poisťňmi systémami.

Za najväčšie riziko návrhu akčného plánu však považujeme úvahu o globálnej dani z alkoholu. Po prvé, je veľmi nepravdepodobné, že krajiny by boli ochotné fiškálne neutrálne znížiť svoj výnos dane v prospech WHO a vo výsledku by tak WHO spôsobilo zvyšovanie daňového zaťaženia, na ktoré nemá mandát. Po druhé, tento návrh je v rozpore so skutočnosťou, že rôzne krajiny riešia rôzne problémy v súvislosti so škodlivou spotrebou alkoholu. Harmonizovaný prístup v zdanení by výrazne komplikoval potrebu rozdielneho prístupu. WHO za chybné rozhodnutia vo výdavkoch nenesie politickú zodpovednosť, preto nie je vhodné, aby rozhodovala o využití výnosov z daní.

iness.sk, 13.12. 2020

Bez emócií o sebestačnosti

Eva Schwarzová

Pojem potravinová sebestačnost sa nesie naprieč agropolitikou až do dávnej minulosti. Postupom času však ideál úplnej sebestačnosti stráca na realnosti. Či už z hľadiska spotrebiteľských preferencií, ktoré sa z veľkej časti skladajú z exotických potravín, ktoré na našom území nie je možné dopestovať, alebo z dôvodu zložitej organizácie takto náročného plánu.

Ak sa chceme rozprávať o sebestačnosti, v prvom rade by sme si mali jednoznačne uvedomiť jej rozdiel od potravinovej bezpečnosti. Dva pojmy, ktoré sú v ústach verejnosti často zamieňané vrhajú tieň na odbornú diskusiu o skutočných cieľoch, na ktoré by sa mala debata sústrediť. V prípade, že je našim primárnym cieľom mať dostatočné množstvo kvalitných a cenovo dostupných potravín,

bavíme sa o potravinovej bezpečnosti. Ak bezhlavo presadzujeme úplnú potravinovú sebestačnost, tak náš primárny cieľ skôr ohrozujeme.

Koronakríza a riziko obmedzenia medzinárodného obchodu vzbudilo otázky zabezpečenia dostatočného množstva potravín v neistých časoch. Ak sa však pozrieme na historické skúsenosti zistíme, že práve agrárne oblasti a štáty hrdé na svoju sebestačnost boli najzraniteľnejšími a najčastejšími obeťami hladomorov. Viac zaujímavostí o potravinovej sebestačnosti vo svete sa dozvieme tu.

Aj o Československu sa hovorí ako o úspešnej agrárnej krajine. Mali sme skutočne viac lepších potravín za socializmu? Nie nemali. Klamlivé a zavádzajúce spomienky na lepšie časy sú výsledkom spomienkového optimizmu. Stačí si spomenúť na chronický nedostatok rôznych potravín. Nekonečné hodiny státia pred obchodmi a často nekvalitné potraviny, ktoré mnohokrát ani neboli výsledkom našej sebestačnosti ale obchodovania so štátmi ZSSR.

Pri tejto téme sa ku slovu dostáva aj ekológia a uhlíková stopa, ktorá prichádza s dovozom a vývozom potravín. Ak sa máme sústrediť na konzumáciu lokálne vypěstovaných potravín, tak ideme proti argumentu sebestačnosti v rámci jedného štátu. V tomto prípade by mal napríklad Liptov uprednostniť poľské produkty pred produktami z južného Slovenska. Uprednostňovanie lokálnych potravín zo skleníkov, na ktoré sa vynaloží enormné množstvo energie nemusí byť vždy ekologickejšie ako kúpa zahraničného produktu, ktorý bol vypěstovaný v krajine s ideálnymi podmienkami.

Na Slovensku čelíme veľkej neefektívnosti v poľnohospodárstve, ktorej hlavným dôvodom je chýbajúci kapitál. Ešte stále u nás existujú farmy, kde sa ovce doja ručne a na druhej strane statky, kde chýba kvalifikovaná pracovná sila, ktorá by bola schopná narábať so strojmi. Z tohto dôvodu existuje veľký priestor na zlepšovanie aktuálnych kapacít a plné využitie pôdy, ako dôležitého predpokladu úspešného pôdohospodárstva.

Namiesto hlavy v oblakoch, by sme sa mali zamerať na odbornú diskusiu riešiacu aktuálne problémy farmárov. Prostredníctvom Spoločnej poľnohospodárskej politiky na Slovensko každoročne pritečú stá milióny z EÚ, ktoré môžu byť využité efektívnejšie. Nemusíme prerozdeľovať bohatstvo z iných sektorov, ale obzrieť sa späť a budovať poľnohospodárstvo, v ktorom nebude obrábanie pôdy nočnou morou farmárov. Ako na to si môžete prečítať tu.

Blog SME, 23.11. 2020

Spotreba, či katastrofa

Martin Vlachynský

Ponúkame nový produkt! Poistenie hladu! Už nikdy si nemusíte plniť košík v supermarkete podľa peňaženky! A poznáte ten pocit, keď v neznámej reštaurácii nesmelo nakúpkate do jedálneho lístka, a rozhodujete sa, či je toto miesto pre vás? S Poistením hladu je ten pocit preč. Stačí vytiahnuť kartičku poistenca vždy keď vám zakručí v žalúdku a žiadna pochúťka sa pred vami neschová!

Väčšina čitateľov by takýto inzerát správne zaradila do sekcie humoru a fikcie. Postenie hladu je ekonomický nezmysel. Poistenie je nástroj na manažment rizika, ktorého pravdepodobnosť

na individuálnej úrovni nedokážeme odhadnúť. Vyhorí mi v nasledujúcich 30 rokoch byt? Spôsobím hromadnú nehodu na diaľnici? Utopím sa pri kúpaní v jazere? Keď však vezmem tisíc ľudí, zrazu viem pomerne presne odhadnúť, koľko požiarov bytov sa u nich v nasledujúcej dekáde odohrá a dokážem toto riziko finančne ohodnotiť. Ľudia nemajú radi riziko a sú za jeho zníženie ochotní zaplatiť. To je pridaná hodnota produktu poistenia.

Poistujem katastrofu. Potreba raňajok, obeda a večere nie sú katastrofou, sú spotrebou. Zo skupiny tisíc ľudí sa táto udalosť stane každému z nich a to so železnou pravidelnosťou. Poistenie s tým nedokáže nič urobiť. Poistenie hladu by nevyrábalo pridanú hodnotu, naopak, administratívne náklady by vyrábali stratu.

Napriek tomu jedno také poistenie existuje. Voláme ho zdravotné poistenie, hoci je to trochu kamufláž, pretože je platené daňou, nie jednotným (a už vôbec nie rizikovo odstupňovaným) poplatkom. Toto kvázi poistenie pokrýva ako katastrofy (rakovina, infarkt, ťažký úraz), tak spotrebné udalosti, ktoré sa opakovane udejú všetkým – triviálne ochorenia, bolesti a drobné úrazy.

Existuje jeden argument, ktorý vraví, že tak je to správne. Ľudia podľa neho nevedia správne vyhodnotiť riziko a v snahe ušetriť pár centov utrpia nakoniec väčšie a drahšie škody na zdraví. Existuje ale aj protiargument. Odtrhnutie spotreby od jej nákladov vedie k nárastu spotreby. Ak by ste mali poistenie hladu, chodili by ste na kebab na rohu, alebo na argentínske steaky? Nárast spotreby následne vyčerpáva zdroje. Ak vo svete obmedzených zdrojov vyčerpáme viac na spotrebu, ostane menej na katastrofy. Stotisíc preplatených paralenov je jeden nepreplatený inovatívny liek.

Hranica toho, čo je zdravotná starostlivosť sa neustále rozširuje. Už to nie je doktor s koženou taškou a desiatimi fľaštičkami. Dnes je to vesmír liekov, zákrokov, testov, rehabilitácií, terapií a konzultácií, ktorý sa každý deň rozširuje. V Spojených štátoch je zdravotníctvo skoro pätina ich ekonomiky. Dokáže verejný sektor obsiahnuť celý tento vesmír, zaplatiť to a neskrachovať?

Môže sa o to pokúsiť. Na Slovensku ideme skôr smerom štedrejšieho preplácania spotreby, vid' napríklad nedávne zrušenie doplatkov za lieky (už tak výrazne limitovaných ochranným limitom) pre veľké skupiny obyvateľstva. No šanca je, že sa to nepodarí. Vo výsledku môžeme skončiť s dvoma paralelnými zdravotníctvami. Štátnym, ktoré sa bude snažiť dať všetkým všetko, ale bude v ňom panovať neformálny prídelový systém nekonečných čakačiek, a hotovostný systém,

v ktorom si budeme môcť kúpiť všetko, ale za plnú sumu. Ak nie na Slovensku, tak v okolitých krajinách.

Preto je dôležité viesť debatu o tom, či má náš systém naozaj hradiť všetku spotrebu akýchkoľvek zdravotníckych služieb. Môžeme začať napríklad liekmi. My sme už začali – novou publikáciou s názvom [Zázračné lieky – ako ich zaplatiť a neskrachovať](#), ktorú nájdete na stránke [iness.sk](#).

Postoj, 23.11. 2020

Aká je hodnota miezd učiteľov

Róbert Chovanculiak

Keby ste sa pred novembrom 1989 niekoho spýtali, aký by mal byť plat predavačky v obchode, každý by mal na to názor, nikto by však v skutočnosti nevedel určiť, aká je jeho adekvátna hodnota. Ani samotní súdruhovia. Tí len navrhli nejakú sumu v tabuľkách, inšpirovaní plus-mínus minulosťou a situáciou v okolitých krajinách. Dnes takáto otázka na plat predavačky nedáva zmysel. Ten je taký, aký vygenerujú slepé sily ponuky a dopytu na miestnom trhu práce. V niektorých profesiách sa však toho od 1989 roku veľa nezmenilo a medzi ne patrí aj učiteľstvo.

Bieda učiteľov

Mzdy učiteľov sú ako mzdy predavačiek v socializme definované v tabuľkách. V odborných školských kruhoch sa za posledné roky ustálilo presvedčenie, že platy sú výrazne nízke a je to jeden z hlavných problémov slovenského vzdelávania. Reformný plán prisľúbil zvýšiť mzdové výdavky v školstve o viac ako 1 mld. eur v priebehu troch rokov. Túto sumu má zaplatiť EÚ v rámci fondu obnovy. Čo však potom? Mzdy sa budú vyplácať, aj keď skončia EÚ fondy. Je potrebné sa bližšie pozrieť na samotné tvrdenie o nízkych mzdách. To vychádza z medzinárodného porovnania podielu miezd učiteľov na mzdách zamestnancov s vysokoškolským titulom. Na Slovensku bol tento podiel minulý rok niečo nad 70 %, priemer EÚ sa pohybuje na úrovni 88 %. Takéto porovnanie, kde je v menovateli mzda vysokoškolsky vzdelaného človeka, však vytvára niekoľko štatistických problémov. Podiel takýchto ľudí je v každej krajine iný, sú zamestnaní v iných sektoroch a u inak veľkých zamestnávateľov. To vedie k tomu, že v každej krajine prináša vysokoškolský titul inú mzdovú prémie. A preto je porovnanie podielu miezd učiteľov na mzdách vysokoškolsky vzdelaných ľudí veľmi skresľujúce.

Porovnanie miezd

Najlepšie bude uviesť príklady. Zoberme si severské krajiny ako Dánsko, Estónsko, Fínsko či Švédsko, známe vysokým podielom miezd učiteľov. Už menej známy je fakt, že tam podľa dát OECD prináša titul relatívne nízku mzdovú prémie. To znamená, že v nich nie je taký rozdiel medzi priemernou mzdou a priemernou mzdou vysokoškolsky vzdelaného človeka. Následne je aritmeticky jednoducho vysvetliteľné, prečo v týchto krajinách tvoria mzdy učiteľov vysoký podiel na mzdách vysokoškolsky vzdelaných ľudí. Presne opačná situácia je v krajinách V4, kde vysokoškolský titul predstavuje relatívne vysokú mzdovú prémie a učelia majú zároveň relatívne nízke mzdy v porovnaní s vysokoškolskými vzdelanými ľuďmi. Preto viac vypovedá porovnanie priemernej mzdy s priemernou mzdou učiteľov. Ak sa pozrieme na podiel miezd učiteľov na 1. stupni ZŠ na priemernej mzde v krajinách OECD, zistíme, že Slovensko nijako extra nezaostáva. V roku 2019 dosiahol u nás tento podiel 103 % a priemer EÚ bol 103,4 %. Napríklad Fínsko malo 104,2 % a Švédsko len 98,6 %. Pri druhom stupni už mzdy slovenských učiteľov začali mierne zaostávať za priemerom EÚ. Slovenský podiel dosiahol znova 103 % a v EÚ to bolo 107,6 %. To znamená, že pri učiteľoch na druhom stupni môžeme hovoriť o potrebe mierneho zvýšenia platov, ale určite sa nedá hovoriť o potrebe radikálneho zvýšenia. V roku 2020 pravdepodobne tento priemer už dobehneme. Tento rok priemerné mzdy v hospodárstve vzrastú len minimálne, možno o 2 %, zatiaľ čo priemerné mzdy učiteľov budú rásť o 10 %. Odhaduje sa, že priemerná mzda učiteľa dosiahne úroveň okolo 1 350 eur.

Vzostupná tendencia

Za posledných desať rokov vzrástli mzdy učiteľov o 80,4 %, pričom priemerné mzdy v hospodárstve narástli v tomto čase o 45,6 %. Podľa dát ministerstva financií sa odhaduje, že mzdy učiteľov dosiahnu 123 % priemernej mzdy. Týmto bol, mimochodom, dosiahnutý cieľ ministra Čaploviča z roku 2012, keď štrajkujúcim učiteľom sľúbil mzdy na úrovni 1,2-násobku priemernej mzdy. Toto všetko však neznamená, že mzdy učiteľov sú úplne v poriadku. Napríklad v Bratislavskom kraji dosahujú len 99 % miestnej priemernej mzdy, zatiaľ čo v Prešovskom kraji je to takmer 160 %. Výsledkom tohto stavu je, že v Bratislavskom kraji na portáli Profesia ponúkajú školy 57 voľných pracovných miest a v Prešovskom kraji štyri. Riešením preto nie je plošne a výrazne zvýšiť mzdy všade, ale zaviesť príplatky v bohatších regiónoch.

Máme aj problémy s odmeňovaním a motivovaním šikovných a aktívnych učiteľov. Súčasný systém totiž odmeňuje len tých, čo vydržia roky stáť pred katedrou a plniť rôzne formálne požiadavky.

Celkové riešenie je komplikovanejšie a vyžaduje zmenu riadenia, organizácie škôl a nakoniec aj celého školstva. Problém je, že tak veľa energie a nádejí sa vkladá do pozitívneho efektu zvyšovania miezd učiteľov, že sa pri tom zabúda na potrebu výraznejších zmien a reforiem. Školstvu príliš nepomôže znova chirurgicky upraviť školské vzdelávacie programy, učiteľov poslať na ďalšie kolo kontinuálneho vzdelávania, zatepliť budovy a nakúpiť tablety. Školstvu pomôže len výraznejšia reforma, o ktorej sa zatiaľ priveľmi nehovorí.

Pravda, 19.11. 2020

Po roku 2025 už len na koňoch

Martin Vlachynský

Pred časom sme publikovali komentár a video o tom, ako prísnejšie „flotilové“ emisie oxidu uhličitého na automobily predávané v EÚ od roku 2021 zdrazia a preredia ponuku automobilov v EÚ.

To ale zďaleka nie je koniec zlých správ. Chystá sa aj nová euronorma. Tá nereguluje emisie oxidu uhličitého, ale iných látok vo výfukových plynách, najmä oxidov dusíka. Viac sa týka znečistenia tu a teraz, ako globálneho otepľovania. Každá nová euronorma znamená sprísnenie limitov. To si následne vyžaduje zložité technické riešenia, napríklad známe vstrekovanie močoviny (Ad blue).

Sprísňovanie nikoho neprekvapuje, uniknutý návrh novej Euro 7 normy je však podľa ohlasov odborníkov taký prísny, že je technicky nemožné ho dosiahnuť. De facto by tak znamenal zákaz uvádzania motorov na európsky trh po roku 2025. Pre väčšinu ľudí by to znamenalo postupný návrat na kone. Ceny elektromobilov (ktoré by zákazom spaľovacích motorov narástli vďaka skokovému rastu dopytu a konca krížových dotácií) a ich jazdné vlastnosti ako aj chýbajúca infraštruktúra (koľko servisov elektromobilov poznáte?) z nich zatiaľ nerobia relevantnú alternatívu bežných áut.

Návrh Euro 7 vo svojej finálnej podobe bude pravdepodobne vyzeráť inak. Bude si „len“ žiadať ďalšie plytvanie vzácnyimi zdrojmi na vývoj a výrobu technológií, ktoré zabezpečia marginálne zmenšenie znečistenia v mestách. Napriek tomu stála táto udalosť za zmienku. Je dobrou ukážkou toho, ako dokonale odtrhnutá od reality je dnes tvorba „zelenej“ politiky v Bruseli. Žiaden limit, redukcia, či strop nie sú dosť nezmyselné, aby niekto nemohol navrhnúť ešte viac. Pripomína trochu situáciu v Číne počas kultúrnej revolúcie. Vtedy Mao prišiel s nápadom zavedenia hlbokkej orby. Jednotlivé dedinské kolchozy sa následne pretekali v tom, kto vyorie hlbšiu brázdu. Tí najlepší na poliach rovno kopali dvojmetrové zákopy. Že to produkcii potravín nepomohlo (skôr naopak...), nikoho netrápilo, dôležité bolo ukázať iniciatívu.

Znižovanie emisií skleníkových plynov a znečistenia by malo smerovať tam, kde je potenciál najlacnejších úspor. Dnes sa však pritvrdzuje najmä tam, kde už je politicky vyšliapaná cesta. Prínos obmedzení je navyše v čoraz väčšom nesúlade s ich nákladmi. O téme sme sa bavili aj v [podcaste/vlogu](#) Na Vríšku.

Blog SME, 27.11. 2020

Prestaňme raziť cestu „čím viac vysokoškolákov, tým lepšie“

Róbert Chovanculiak

V Slovenskom vysokom školstve sa poslednú dekádu udiali dva tektonické posuny, ktoré výrazne ovplyvnili jeho kvalitu. Počas poslednej dekády sa viac ako zdvojnásobil podiel vysokoškolsky vzdelaných ľudí vo veku 30 - 34 rokov. Splnili sme cieľ, ktorý sme prisľúbili EÚ a dosiahli 40 %. A zároveň s týmto rastom podielu došlo k výraznému poklesu v absolútnom počte študentov z približne 50-tisíc v jednom ročníku na 31-tisíc. Čo tieto dva posuny priniesli?

Preoslať cez sito vysokoškolského štúdia dvakrát väčší podiel mladých ľudí sa dá len tak, že zväčšíte oká na site. Cestou najmenšieho odporu sa stali humanitné odbory a celkovo odbory jednoduchšie na absolvovanie.

Tento rok nastúpilo na vysoké školy 31-tisíc študentov. Z nich viac ako 4 500 sa rozhodlo pre učiteľské a pedagogické smery, 2 200 na filozoficko-historické, 1 700 sociálno-psychologické a 700 umelecké. Vo výsledku takmer tretina študentov študuje odbory, kde môžeme otvorene pochybovať o ich následnom kariérnom využití nadobudnutých vedomostí. Len pre porovnanie, na strojárstvo nastúpilo v roku 2020 1 500 študentov a na informatiku 2 200. Jediný odbor, ktorý zažil poslednú dekádu výraznejší nárast podielu študentov a zároveň nejde o „cestu najmenšieho odporu“ je odbor zdravotníctva.

To, že toľko ľudí študuje odbory, ktoré sú o to ľahšie na vyštudovanie, o čo ťažšie sa s nimi uplatňuje v praxi, nie je niekoho zámer alebo vedomá chyba. Je to jednoducho neúprosný fakt daný distribučným rozdelením akademických predispozícií ľudí. Keď viac ako zdvojnásobíte podiel vysokoškolských študentov v ročníku, nedá sa vyhnúť tomu, že dostanete na vysoké školy aj menej akademicky zdatných študentov. A tí nedokážu zvládnuť ťažšie, technickejšie smery.

Okrem tohto posunu na strane dopytu paralelne prebiehal aj druhý posun na strane ponuky. Ponuka sa totižto musela vysporiadať s tým, že aj napriek stúpajúcemu podielu vysokoškolákov ich celkový počet výrazne klesal. A to hlavne z dvoch dôvodov. Tým prvým je demografia a tým druhým odliv študentov do zahraničia, hlavne do Českej republiky.

Každý absolvent prvej lekcie ekonómie vie, že kde je previs ponuky nad dopytom, tam musí prísť k zníženiu ceny. Lenže vysoké školstvo je u nás bezplatné. Cenu nižšiu ako nula sa nedá dať. Univerzity však našli iný spôsob ako si konkurovať. Keď nemohli znížiť finančné náklady, začali znižovať akademické nároky.

Priamym následkom týchto dvoch tektonických posunov vo vysokom školstve je napríklad zbytočná prekvalifikovanosť. Za poslednú dekádu pribudlo na Slovensku približne 300-tisíc absolventov vysokých škôl. Avšak z toho približne polovica sa zamestnala na pozíciách, ktoré nevyžadovali 3. stupeň vzdelania. A ďalšie desaťtisíce absolventov pracujú v iných odboroch než vyštudovali. To znamená, že stovky miliónov eur pretiekli vysokým školstvom s veľmi otáznou hodnotou pre spoločnosť.

Neblahé následky dvoch posunov však presakujú aj do nižších stupňov vzdelania. Hecovanie dopytu po vysokých školách a stanovenie centrálneho cieľa na 40 % ľudí s diplomom zmenilo aj stredné školstvo. Ľudia začali vnímať vysokú školu ako dôležitý krok kariérneho postupu, na ktorý najlepšie pripraví gymnázium. Počas posledných dvoch dekád vzrástol podiel žiakov na gymnáziách o polovicu. Z 20 % na 30 %.

Aké sú riešenia tohto stavu? V prvom rade odstrániť cieľ 40 % a prestať raziť cestu „čím viac vysokoškolákov tým lepšie“. Avšak zmeniť spoločenské vnímanie dôležitosti vysokoškolského diplomu, ktoré sa tu pestovalo posledné dekády nebude jednoduché.

Pomôcť znížiť dopyt po odboroch s nízkou mierou uplatniteľnosti na trhu práce by mohlo zavedenie spolufinancovania vzdelania na vysokých školách. To by navyše zabrzdiло aj celkový rast podielu ľudí, ktorí sa na vysoké školy hlásia. Úplný základ by však malo byť zníženie počtu rokov, ktoré strávi vysokoškolák na univerzite. Na Slovensku bude ťažké presvedčiť ľudí o hodnote bakalárskeho titulu. Preto sa javí ako jediná možná cesta spraviť z päťročného magisterského štúdia štvorročné.

Sústrediť sa iba na vysoké školy však nestačí. Mladým ľuďom je potrebné ponúknuť kvalitnú alternatívu za tretí stupeň. Preto bude potrebné reformovať a oživiť stredné odborné školstvo. Z začať sa dá napríklad tým, že sa racionalizuje košatá sieť stredných škôl. Počas poslednej dekády poklesol počet študentov na jednu strednú školu z 380 na 280 žiakov.

Taktiež je potrebné zaviesť vyššie odborné vzdelanie, čo sú kratšie, typicky dvojročné programy s priamym napojením na prax. V zahraničí sa nazývajú krátke terciárne programy a navštevuje ich v priemere patina študentov. U nás nula. Nehovoriac o celkovom napojení na prax v prípade stredných škôl.

Duálne vzdelávanie pomaly rastie, ale stále sme na hony vzdialení od krajín ako Nemecko alebo Švajčiarsko. V nich väčšina mladých ľudí absolvuje najlepšie praktické vyučovanie – chodia počas štúdia do práce.

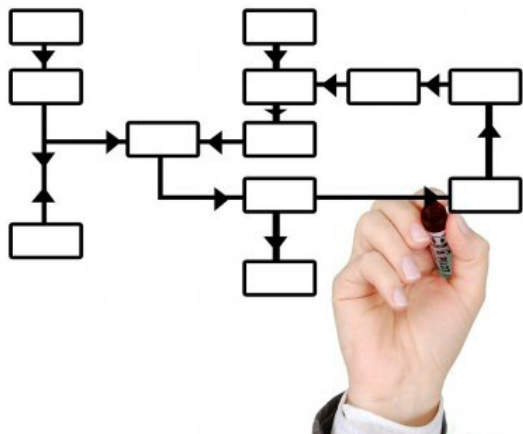
SME, 20.11. 2020

Kto v zdravotníctve má dostať viac?

Martin Vlachynský

Na konci každého roka nastupuje veselé obdobie schvaľovania rozpočtu verejných financií. Týždne a mesiace ňaťahovačiek o príjmy, výdavky, kapitoly. Rozpočet zdravotníctva býva tradične najväčším problémom.

Problém prvý – celková suma. Hoci výdavky na zdravotníctvo každoročne rastú (za posledných 10 rokov narástli o 40 %, kým HDP o 15 %), vždy je v rozpočte diera. Ministri financií radi podstreľujú skutočné náklady politických opatrení (rekreačné poukazy, zvyšovanie miezd), ignorujú riziká na strane odvodových príjmov a nemajú zmapované zmeny, ktoré sa v rezorte dejú (nové lieky, vývoj kapitálovej diery...).

Problém druhý – rozdelenie celkovej sumy. Ministerstvá financií a zdravotníctva si vždy spolu v rozpočte nakreslia programové kolónky, do ktorých umiestňujú financie. Toľko špecialistom, toľko na lieky, toľko nemocniciam. Lenže môžu si písať čo chcú, keď prídu predstavitelia nemocníc za poisťovňou, že potrebujú minimálne toľko a toľko peňazí (lebo napríklad musia zaplatiť zamestnancom rekreačné poukazy) a že inak nepodpíšu zmluvy, tak poisťovňa (väčšinou) zaplatí a neobzerá sa, koľko že to tie ministerstvá napísali do kolónky s názvom „nemocnice“.

Vláda z toho bola vždy nešťastná, pretože vláda chce vládnuť. Chce rozhodovať o každom eure, byť štedrým sultánom, za ktorým chodí trh a ponížene si pýta peniažky. Preto vláda schválila zmenu zákona o poisťovniach, ktorá doterajší systém stavia na hlavu. A urobila to typickým spôsobom, teda úplným odignorovaním toho, ako v realite funguje sektor.

O čo ide? Vznikne komisia 9 pomazaných hláv (všimnete si, ako súčasná vláda miluje komisie?), ktoré rozhodnú o tom, koľko peňazí sa má v zdravotníctve na čo minúť. To by ešte nebola žiadna novinka, veď tak to bolo aj doteraz, akurát to nikoho k ničomu nezaväzovalo. No po novom budú tieto čísla pre zdravotné poisťovne záväzné. Ak neminú napríklad na nemocnice toľko, koľko rozhodne komisia, majú (finančný) problém.

Odhladnime nateraz od podružných dôvodov, prečo je takýto krok chybou (napríklad rozdielne kmene poisťovní, ktoré potrebujú rozdielnu štruktúru zdravotnej starostlivosti). Pozrime sa na ten hlavný dôvod, prečo je tento krok ďalšou ranou pre slovenské zdravotníctvo.

Tento systém je snahou zaviesť tvrdé centrálné plánovanie do slovenského zdravotníctva. Ale čo je najväčším problémom centrálneho plánovania už od čias Karla Marxa? Kalkulácia! Dopyt aj ponuka sú dynamické veličiny, neustále sa menia v čase aj priestore. Informácie o potrebách a možnostiach ich uspokojenia sú roztrúsené medzi tisíckami poskytovateľov a miliónmi pacientov. Potrebné sú delikátne nástroje ako podnikateľské objavovanie či trhové ceny, aby obmedzené zdroje plynuli tam, kde ich je najviac potreba a nie inam.

Tieto argumenty môžete prehlásiť za neoliberálne bľabotanie o neviditeľnej ruke trhu. Zdravotníctvo je „iné“, tam majú rozhodovať študovaní odborníci a excelové tabuľky. No budiž, nejdem sa v týchto riadkoch hádať. Ale aj ten centrálny plánovač musí z niečoho vychádzať, keď chce zdroje rozdeľovať do rozpočtových kolóniek. No a tu je ďalší problém.

V slovenskom zdravotníctve neexistuje definícia nároku, dostupnosti či kvalitatívne ukazovatele, neexistujú žiadne hmatateľné ciele ani krátkodobé ani dlhodobé (ak nerátam neuchopiteľné metaciele ako odvrátiteľná úmrtnosť). Neexistuje mapovanie prichádzajúcich trendov, neexistuje dlhodobá práca s dátami ani pri tých najzávažnejších diagnózach, neexistuje nič. Centrálny plánovač má ruky dokonale prázdne.

Teda, nie úplne. Má informácie o tom, koľko sa v jednotlivých kolónkach minulo v minulosti a má lobistov klopkajúcich na dvere s jasnými finančnými požiadavkami. Nemocnice budú tvrdiť, že potrebujú viac, lebo sa rozpadajú, všeobecní potrebujú viac, lebo oni sú tým spájacím ohnivkom, lekáreň potrebuje viac, lebo majú zlé hospodárske výsledky, na inovatívne lieky treba dať viac, lebo onkologickí pacienti si robia zbierky... Každý je dôležitý, všade treba viac. S týmto bude centrálny plánovač pracovať. A tak to aj dopadne.

Slovenský poistenec nepotrebuje rozpočtové chlieviky. Pacientovi je úplne jedno, či poisťovňa splnila výdavkový plán ministerských plánovačov na 97 % alebo na 103 %. Pacient potrebuje jasný rámec – za to, čo zaplatím, mám nárok na toto, tu a vtedy a v takej minimálnej kvalite. Poisťovňa, sprav to! Bohužiaľ, v stanovení tohto rámca slovenskí politici dlhodobo zlyhávajú. O to viac sa následne snažia o priamy „manažment“ všetkých a všetkého.

Blog SME, 1.12. 2020

Slovenské univerzity premrhali stovky miliónov eur

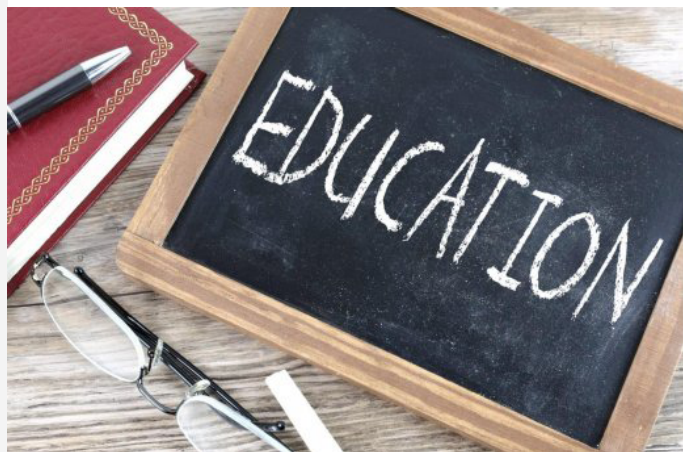
Róbert Chovanculiak

V roku 2009 prišla EÚ s desaťročnicou pre vzdelávanie, v ktorej si krajiny stanovili svoje ciele. Na Slovensku malo mať do roku 2020 40 % ľudí vo veku od 30 do 34 rokov vysokoškolské vzdelanie. Dnes už vieme, že na Slovensku sa nám tento cieľ podarilo naplniť na 100,2 % a to ešte rok pred termínom. Je čas otvárať šampanské?

To záleží od toho, v akej ste role. Či ste úradník, ktorý porovnáva centrálny plán s vykazovanými štatistikami a odfajkáva tabuľky tam, kde to druhé predbehne to prvé. Alebo ste v role daňového

poplatníka, ktorý to celé platí a pozerá sa na to, akú hodnotu priniesli miliardy minút na vzdelávanie. Tento text je venovaný práve tej druhej skupine obyvateľov.

Najskôr faktické dáta. V roku 2009 malo na Slovensku vysokoškolský titul približne 700 tis. ľudí. Vo veku 30-34 rokov to bolo okolo 17,6 %, teda neboli sme ani v polovici cieľa EÚ desaťročnice. O dekádu neskôr máme na Slovensku asi 1 mil. ľudí s titulmi a v sledovanej vekovej skupine sme dosiahli podiel 40,1 %.

V roku 2009 pripadali výdavky na vysoké školstvo na jedného vysokoškoláka približne 2 750 eur. Tento rok sa odhaduje, že to bude 8 000 eur. Výdavky na jedného študenta (vrátane externistov) tak vzrástli za dekádu skoro trojnásobne. V rovnakom čase bola inflácia len 22 % a priemerné mzdy vzrástli o 50 %. Aj napriek tomu sa objavujú stále hlasy o nedostatku peňazí vo vysokom školstve. Kto niečo takéto tvrdí, mal by v prvom rade zodpovedať otázku, prečo trojnásobný nárast výdavkov z poslednej dekády nestačil.

Ak vynásobíme čísla z posledných dvoch odstavcov, tak dostaneme, že vysokoškolské vzdelanie pre 300-tisíc študentov z poslednej dekády stálo cca 7 miliárd eur. Keby sme aj veľkoryso predpokladali, že len polovica išla na vzdelávanie a druhá na výskum, tak je to okolo 3,5 miliárd eur.

Vypočítať objem masovej produkcie študentov a celkové výdavky nie je problém. Aká však bola druhá strana mince - pridaná hodnota univerzitného vzdelávania pre dodatočných 300-tisíc absolventov? To je ťažšia otázka. Pomôcť však môže štatistika „prekvalifikovanosti“ držiteľov vysokoškolských titulov. Tá hovorí o tom, koľko zo všetkých absolventov pracuje na pozíciách, na ktorých získanie nepotrebovali vysokoškolský titul. Ešte v roku 2009 bol tento podiel na Slovensku 9,3 %. To znamená približne 65 tisíc „nadbytočných“ absolventov. V roku 2019 bol tento podiel už 22,6 %. Slovensko zažilo najrýchlejší nárast podielu prekvalifikovanosti v EÚ. Spolu tak minulý rok už bolo na Slovensku 226 tisíc nadbytočných absolventov.

Pripusťme teraz, že pôvodný podiel prekvalifikovanosti 9,3 % z roku 2009 bol niečo ako „prirodzenou mierou“ a neberme ho do úvahy pri absolventoch z poslednej dekády. Aj v tom prípade sa z celkového počtu 300 tisíc nových absolventov približne 133 tisíc zamestnalo na pozíciách, ktoré nevyžadujú vysokú školu. Za predpokladu, že celkové výdavky na vysokoškolské vzdelanie z poslednej dekády boli 3,5 miliárd, tak to znamená, že približne jeden a pol miliardy sme - jemne povedané - minuli s veľmi otáznou pridanou hodnotou.

V súvislosti s neefektivitou vysokoškolského vzdelávania nemôžeme tiež zabudnúť na absolventov, ktorí pracujú v iných odboroch, než tie, ktoré študovali. Podiel takýchto absolventov sa zo skupiny ľudí vo veku od 25 do 34 rokov pohybuje posledné roky na úrovni 30-36 %. Ide tak o ďalšie desaťtisíce absolventov.

Na Slovensku je táto celková neefektivita vysokého školstva ešte prehĺbená zbytočne vysokým podielom absolventov 2. stupňa vysokoškolského vzdelávania. Na Slovensku až 83 % absolventov dokončí inžinierske alebo magisterské štúdium. Strávia tak na vysokej škole minimálne 5 rokov. To je najvyšší podiel v EÚ. Preto naši absolventi strávia v priemere asi rok dlhšie na vysokej škole než ich zahraniční kolegovia.

Slovensko má skúsenosti s centrálnym plánovaním a päťročnicami spred roku 1989. Plány sa na papieri plnili, ale v obchodoch toaletný papier chýbal. Je naivné si myslieť, že podobné plány a desaťročnice len pod inou vlajkou a obalené v modernom žargóne budú automaticky fungovať. Po desiatich rokoch vidíme, že aj keď sme cieľ EÚ 40 % splnili a úradníci môžu odfajkovať, daňovní poplatníci a absolventi vysokých škôl nemajú dôvod na oslavy.

HN, 30.11. 2020

Plnou parou vzad

Martin Vlachynský

Konanie nového ministerstva zdravotníctva je zatiaľ jedným veľkým sklamaním. Návrat nekonečnej témy ziskov, snaha nasmerovať systém k jednej zdravotnej poisťovni, ďalšie bezpodmienečné oddlžovanie nemocníc a dokonca aj záchrana štátnej zdravotnej poisťovne. Nárok sa nehýbe, o štandardoch nepočuť, kvalitatívne ukazovatele kde nič, tu nič. Najnovšia zmena v zákone o zdravotných poisťovniach je definitívnou ranou nádejám, že sa táto vláda pokúsi o nápravu systému.

Slovenské zdravotníctvo dlhodobo trpí syndrómom rozdejenia. Realita v podobe zákonov a procesov je nastavená tak, že štát má určiť rámec (nárok, štandardy, minimálnu sieť a z toho vyplývajúcu dostupnosť, kvalitatívne ukazovatele). Následne zdravotné poisťovne nakúpia na trhu zdravotné služby tak, aby tento rámec naplnili. Je to to zľudové „štát má kormidlovať, nie veslovať“.

Politický svet fikcie je ale taký, že politici a im podriadení úradníci sa nevedia zbaviť dojmu, že nemanažujú len rámec, ale aj všetkých hráčov v ňom. Že rozhodujú o tom, kto má koľko čoho a za koľko nakúpiť. Následne si kreslia plány a kolónky v rozpočtoch, ktoré naplňajú fiktívnymi číslami. Všeobecným toľko, špecialistom hentoľko, na lieky dáme tak veľa a na výnimky zase toľko... Lenže v skutočnosti o tom rozhodujú len minimálne a to ich strašne šťve.

Aktuálna zmena v zákone v princípe poisťovníam hovorí, na čo presne majú minúť peniaze. Je doslova a do písmena centrálnym plánovaním. Je to ako keby Ministerstvo hospodárstva automobilkám nariadilo, za koľko miliónov majú nakúpiť volanty a koľko majú minúť na firemnú kantínu.

Prečo je to krok plnou parou vzad? Nemalo by mať ministerstvo páky na mikromanažment? Veď aj Pellegrini s ministerkou Kalavskou utekali nakúpiť toaletný papier (pardon, „hygienické balíčky“), keď bolo treba. Dôvodov, prečo je to mimoriadne zlé rozhodnutie, je viacero.

Po prvé, tvorba cien nebude prebiehať tvrdým vyjednávaním medzi poskytovateľmi a poisťovňami. Tvrdé vyjednávanie znamená, že poistenec dostane čo najviac zdravotnej starostlivosti za čo najlepšiu cenu. Po novom stúpne úloha lobistov, ktorí na chodbách ministerstva budú vybavovať „smerovanie financií“. Ministerstvo otvorene vraví, že spraví capa záhradníkom: „Poskytovatelia budú priamo rokovať o tom, akým spôsobom by mali byť členené výdavky, ktoré sú v zdravotníctve.“

Po druhé, poisťovne nemajú rovnaké kmene. Ich poistenci majú rôzny vek, sociálne zaradenie aj choroby. Preto aj rozdelenie financií nie je úplne identické. *[Toto nakoniec bude zohľadnené. Otázne potom je, ako to ovplyvní prerozdelenie mechanizmus - edit autor.]*

Po tretie, štát je v konflikte záujmov. Chce rozhodovať o toku financií a zároveň je veľkým poskytovateľom. Čo mu bude brániť, aby poisťovníam prikázal nasmerovať viac zdrojov napríklad do svojich neefektívnych nemocníc, na úkor ostatných?

Po tretie, aj keď to niektorí strašne neradi počujú, zdravotníctvo je sektor ako každý iný. Ako IT, alebo automotive. Produkuje statky a služby, aby uspokojil zákazníkov – pacientov. Neexistuje bohom zvestovaná ideálna štruktúra výdavkov. Musí sa priebežne objavovať v konkurenčnom procese. Mali by mať všeobecní lekári zo spoločného koláča 500 miliónov, alebo 600? Na úkor liekov, alebo špecialistov? Na toto neexistuje univerzálna odpoveď, nedá sa vypočítať, odpoveď treba objaviť.

Doterajší systém nefungoval dobre. Ale nefungoval dobre nie preto, že by Ministerstvu chýbalo viac právomocí. Práve naopak. Štát nikdy neprestal úplne veslovať, napríklad prostredníctvom svojich nemocníc, ktorým zabezpečil špeciálne postavenie (napríklad možnosť neplatiť odvody...) a prostredníctvom svojej poisťovne, v ktorej premiérovi vždy musia poslušne zodvihnúť telefón, ako sme sa v minulosti všetci presvedčili na vlastné oči. No štát zanedbal svoju kormidelnícku úlohu. Poisťovne nakupujú starostlivosť, ale nemajú žiaden poriadny rámec, ktorý by touto starostlivosťou naplňali. Nárok, dostupnosť, kvalitatívne ukazovatele, komfort pacienta – nič nie je poriadne zadefinované. Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou, ktorý mal byť

pôvodne základným pilierom zdravotníctva a garantom kvality, je druhotriednou inštitúciou, ktorá nemá čo kontrolovať.

Aj tento zákon je súčasťou križiackej výpravy proti súkromným poisťovníam. Výsledkom bude zdravotníctvo čoraz viac ponorené do chaosu úradníckeho plánovania, mocenských vzťahov a prázdnych deklarácií.

Všetky tie reči o ziskoch, spravodlivosti, smerovaní na pacienta si môžeme odpustiť. Stačí zadefinovať, čo majú poisťovne z verejného zdravotného poistenia svojim klientom splniť a následne to skontrolovať. Jednoduché, nie?

Činnosť INESS podporili aj poisťovne Dôvera a Union

Zdravotnícke noviny, december 2020

Nové publikácie

Privatizácia 3.0

Štátne podniky často narúšajú konkurenciu a ich prítomnosť znižuje výkonnosť celého odvetvia. Napriek tomu sú u verejnosti populárne. Dôvodom popularity je najmä nesprávne vnímanie úlohy zisku v ekonomike a tiež skreslené predstavy o výkonnosti štátnych podnikov, najmä z čias socializmu. Mylné sú aj predstavy o fungovaní spoločného vlastníctva, ktoré ale v skutočnosti pre občanov krajiny charakter vlastníckeho vzťahu nemá.

Problematicu výkonnosti štátnych podnikov, dopad historickej privatizácie ako aj návrh na novú vlnu privatizácie detailne rozoberáme v novej publikácii **Privatizácia 3.0: Zdravšia ekonomika potrebuje menej štátnych podnikov**.

Môžete si ju voľne [stiahnuť ako PDF na stránke iness.sk](#).

Podujatia

Ekonomická olympiáda 2020/2021 - Školské kolo

Počas siedmich decembrových dní, 7. - 15. 12. 2020, prebehlo na stredných školách **školské kolo** ďalšieho, už **štvrtého ročníka Ekonomickej olympiády**.

V krízových časoch nás ekonomické otázky trápia viac. V hlavách sa vynárajú obavy zo straty práce, peňazí či zdravia. Dobrou správou je, že ekonomické vedomosti nám pomôžu zvládnuť krízy podstatne lepšie. Získať ich môžu už aj slovenskí stredoškólači, skvelou príležitosťou je pre nich aj naša Ekonomická olympiáda.

Ide o celoslovenskú **súťaž z ekonomie pre stredoškóľákov**, ktorú na Slovensku organizuje INESS. Pozostáva z troch kôl - školského, ktoré prebieha online, krajského kola a celoslovenského finále, do ktorého postúpi už len päťdesiatka najšikovnejších mladých ekonómov a ekonomiek z celého Slovenska. Tento rok sa nám podarilo zorganizovať aj druhý ročník medzinárodného finále.

Začali sme na sklonku roka 2017, kedy nás hneď v pilotnom ročníku prekvapil obrovský záujem o túto súťaž - vyše 4 000 študentov vyplnilo test školského kola. Čerstvo za sebou máme tohtoročné školské kolá štvrtého ročníka, v ktorom sa nám podarilo počet zapojených študentov oproti prvému ročníku viac ako zdvojnásobiť. Nový rekord v počte **zapojených študentov je vyše 8 500** a my sa veľmi tešíme, že svojou troškou prispievame k popularizovaniu ekonomie medzi mladými ľuďmi.

Ak sa chcete stať aj vy **partnerom Ekonomickej olympiády** a podporiť nás finančne, propagačne alebo inak, kontaktujte nás e-mailom na: monika.budzak@iness.sk. Ďakujeme!

Ekonomická olympiáda

INESS publikácie

Štátne podniky často narúšajú konkurenciu a ich prítomnosť znižuje výkonnosť celého odvetvia. Napriek tomu sú u verejnosti populárne. Problematiku výkonnosti štátnych podnikov, dopad historickej privatizácie ako aj návrh na novú vlnu privatizácie detailne rozoberáme v novej publikácii **Privatizácia 3.0**.

V nasledujúcich rokoch prídu na trh desiatky liekov, ktoré budú stáť státisíce eur na jedného pacienta. Pre nepripravené prostredie to bude znamenať obrovské problémy. V novej publikácii **Zázračné lieky: ako ich zaplatiť a neskrachovať** preto navrhujeme niekoľko opatrení na zlepšenie tohto stavu.

ZÁZRAČNÉ LIEKY AKO ICH ZAPLATIŤ A NESKRACHOVAŤ

Sebestačnosť ako úprimný cieľ podporiť slovenskú produkciu už v minulosti priniesol veľa negatívnych dôsledkov, no žiadne závažné výsledky. Namiesto sebestačnosti by sme sa mali sústrediť na konkrétne reformy, ktoré pomôžu sektoru prosperovať. O tom je publikácia **Slovenské poľnohospodárstvo potrebuje viac ako len „sebestačnosť“**.

V publikácii **Slovenské školstvo vyhralo jackpot** ukazujeme, že problém chýbajúcich zdrojov vo vzdelávaní nie je zďaleka taký výrazný a že platy učiteľov dosahujú porovnateľné úrovne s krajinami EÚ. Zamerať by sme sa mali na odmeňovanie šikovných a kvalitných učiteľov a učiteľov z drahých regiónov.

Dnešná takzvaná hrubá mzda je v skutočnosti len „polohrubá“. Chýbajú v nej totiž odvody platené zamestnávateľom, čo vytvára skryté odvodové bremeno. Prečo je to tak a čo s tým sa dočítate v publikácii **Polohrubá mzda vytvára daňovo-odvodový guláš**.

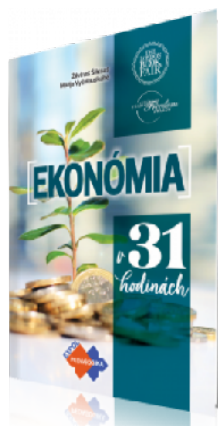

S cieľom podporiť debatu o efektivite zdravotníctva vznikol unikátny medzinárodný index **Zdravie za peniaze**. V 23 ukazovateľoch porovnáva 25 európskych krajín. Jeho snahou je pomôcť odhadnúť hodnotu za peniaze v zdravotníctve, pričom zároveň ponúka odporúčania na zefektívnenie systému.

INESS knihy

Kniha **Zlé peniaze** od Juraja Karpiša hľadá príčiny a opisuje priebeh krízy. Je písaná pre verejnosť s cieľom vysvetliť krízové ekonomické javy alternatívnym spôsobom. Súčasťou „sprievodcu krízou“ je popis dosahov krízy na životy bežných ľudí a príklady, ako sa s nimi dá vyrovnáť. Tento bestseller si môžete zakúpiť cez stránku zlepeniaze.eu, prípadne vo vašom kníhkupectve.

Medzinárodne oceňovaná učebnica **Ekonomia** v 31 hodinách reflektuje aktuálne potreby rozvíjania ekonomického myslenia, určená pre žiakov stredných škôl. Učebnica je spracovaná ako základný učebný text na podporu osvojovania, porozumenia a upevňovania vedomostí a zručností z oblasti základov ekonomického myslenia, ktoré žiaci majú získať na stredných školách.

RÓBERT CHOVCANČULIAK: POKROK BEZ POVOLENIA

Kniha **Pokrok bez povolenia** je kompletný sprievodca svetom, kde Airbnb oživuje mŕtvy kapitál a konkuruje štátu v tvorbe regulácií, kde Kickstarter nahrádza vyberanie daní a pomáha financovať verejné služby a kde Bitcoin umožňuje budovať paralelnú spoločnosť, v ktorej neexistujú „vedúci“ a všetci máme kľúče od miešačky.

pokrokbezpovolenia.sk

Všetky publikácie a Policy Notes si môžete zdarma stiahnuť na stránke iness.sk v sekcii Publikácie.

Knihy je možné zakúpiť osobne v kancelárii INESS (okrem e-knží) alebo na dobierku objednávkou cez sekciu Knihy na stránke iness.sk.